

Ajakohastatud
2010. aastal

ELi sätted sotsiaalkindlustuse valdkonnas

Teie õigused liikumisel Euroopa Liidus

AASTAT ELi sotsiaalkindlustuse valdkonna koordineerimist

Euroopa Komisjon

ELi sätted sotsiaalkindlustuse valdkonnas

Teie õigused liikumisel Euroopa Liidus

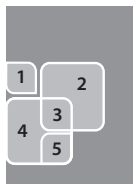
Euroopa Komisjon

Tööhõive, sotsiaalküsimuste ja võrdsete võimaluste peadirektooraat
Üksus E.3

Käsikiri on ajakohastatud 2010. aasta jaanuaris

Euroopa Komisjon ega ükski komisjoni nimel tegutsev isik ei vastuta käesolevas trükises sisalduva teabe kasutamise eest.

Et kasutada või reprodutseerida fotosid, mille autoriõigused ei kuulu Euroopa Liidule, tuleb taotleda luba otse autoriõiguse valdaja(te)lt.

© Fotod 1, 3: iStock

© Fotod 2, 4: 123RF

© Foto 5: Euroopa Liit

Europe Direct on teenus, mis aitab
leida vastused Euroopa Liiduga seotud
küsimustele

Tasuta infotelefon: (*)
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Mõned mobiilsideoperaatorid ei võimalda
helistamist 00 800 numbritele või võtavad neile
helistamise eest kõnetasu.

Lisateavet Euroopa Liidu kohta saate Internetist Europa serverist (<http://europa.eu>).

Kataloogimisandmed ja kokkuvõte on väljaande lõpus.

Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2010

ISBN 978-92-79-14195-9

doi:10.2767/81264

© Euroopa Liit, 2010

Allikale viitamisel on reprodutseerimine lubatud.

Printed in Luxembourg

TRÜKITUD VALGELE ELEMENTAARKLOORIVABALE PAPERILE (ECF)

Milleks see teatmik?

Käesolev teatmik puudutab kõiki inimesi, kes liiguvad Euroopa Liidu ühest riigist teise töö, õpingute, pensionile jäämise või isegi lühipuhkuse eesmärgil. Teatmik selgitab, kuidas nende sotsiaalkindlustusõigused liiguvad nendega kaasa. Eesmärk on anda kergesti mõistetavat teavet õiguste ja kohustuste kohta sotsiaalkindlustusvaldkonnas kahte või enam riiki hõlmavates olukordades.

Sotsiaalkindlustuskeemid on riigiti väga erinevad ja ELi sätted sotsiaalkindlustusvaldkonna koordineerimise kohta, kuigi pidevas arengus, ei ole kavandatud nende ühtlustamiseks. Nende sätete eesmärk on ainult vältida olukorda, et kodanik kaotab osa või kõik oma õigused, kui ta liigub ühest liikmesriigist teise.

Teie olukord seoses sotsiaalkindlustusega võib muutuda, kui te asute ümber teise liikmesriiki. Me soovime teil eelnevalt tutvuda käesoleva teatmiku teid puudutavate peatükkidega ja vajaduse korral võtta ühendust oma asukohariigi sotsiaalkindlustusasutusega, et saada lisateavet.

Pange tähele, et käesolev teatmik ei kirjelda liikmesriikide sotsiaalkindlustussüsteeme. Täpse ülevaate nende kohta leiate meie veebilehelt <http://ec.europa.eu/social-security-coordination>.

Pange tähele ka seda, et ELi sotsiaalkindlustuse valdkonna koordineerimist käsitlevate eeskirjade keerukuse ning käesoleva teatmiku eesmärgi ja kokkuvõtliku teemakäsitlemise tõttu ei ole üksikutes peatükkides esitatud teave mitte alati kõikehõlmav. Pealegi mõjutab ELi sotsiaalkindlustusalast õigust märkimisväärselt Euroopa Liidu Kohtu praktika, mistõttu ELi õigus muutub ja areneb aja jooksul. Küsimuste korral soovime teil külastada veebilehti, mis on loetletud käesoleva teatmiku lõpus, või võtta ühendust pädevate sotsiaalkindlustusasutustega oma liikmesriigis.

Sisukord

1. ELi sätted, mis käsitlevad sotsiaalkindlustuse valdkonna koordineerimist	7
1.1. Miks on meil vaja ELi sätteid?	7
1.2. Milles seisneb sotsiaalkindlustuse valdkonna koordineerimine?	8
2. ELi sotsiaalkindlustuse valdkonna ajakohastatud koordineerimine	10
2.1. Parem teave, parem õiguste kasutamine.....	10
2.2. Üleminek uutele eeskirjadele	12
3. Kas need sätted puudutavad teid?.....	14
4. Millistes riikides võite neile sätetele toetuda?.....	15
5. Milliseid küsimusi käsitlevad ELi sätted sotsiaalkindlustuse valdkonna koordineerimise kohta?	16
5.1. Millises riigis te olete kindlustatud?	17
5.2. Millised on teie õigused ja kohustused?	21
5.3. Mida on vaja teada haiguse või raseduse korral?	22
5.4. Tööõnnetused ja kutsehaigused	26
5.5. Invaliidsus.....	27
5.6. Kes maksab mulle vanaduspensioni?.....	31
5.7. Toitjakaotuspension ja matusetoetus	35
5.8. Mida teha töötuks jäämise korral?.....	35
5.9. Kuidas on lood pererahvitistega?	39
5.10. Eelpensionihüvitised.....	42
5.11. Mitteosamakselised rahalised erihüvitised.....	42

6. Lühikokkuvõtte teie õigustest..... 43

6.1. Piirialatöötajad.....	43
6.2. Lähetatud töötajad	44
6.3. Pensionisaaja.....	45
6.4. Turist	46
6.5. Üliõpilane	47
6.6. Mitteaktiivne isik	47
6.7. Kolmandate riikide kodanikud.....	47

7. Kuidas koordineerimissätted tegelikkuses toimivad? 48

7.1. Porditavad dokumendid	48
7.2. Kui asju tuleb ajada mitmes liikmesriigis	48
7.3. Võõras riik, võõras keel: see ei pea tingimata olema probleem!	50
7.4. Liikmesriikide sotsiaalkindlustusasutused: üks kontaktpunkt iga probleemi korral	51
7.5. ELi eeskirjad on ülimuslikud	51
7.6. Kohtumenetluse algatamine on teie õigus	52
7.7. Euroopa Kohus	53

8. Veel küsimusi? 55

1. ELi sätted, mis käsitlevad sotsiaalkindlustuse valdkonna koordineerimist

1.1. Miks on meil vaja ELi sätteid?

Ilma sotsiaalkindlustuse valdkonda reguleerivate ühenduse säteteta ei oleks te Euroopa Liidu piires vaba liikumise ja elamise õigust kasutades piisavalt kaitstud.

Tegelikult võib teil Euroopa Liidu piires liikudes ette tulla mitmesuguseid probleeme, mis on seotud sotsiaalkindlustusega, näiteks:

- ➔ Kes tasub minu haiglaarve õnnetuse või haiguse korral välismaal viibimise ajal?
- ➔ Millised on minu õigused pensionile, kui ma olen töötanud mõnes teises liikmesriigis?
- ➔ Milline liikmesriik peab maksma mulle kui piiriülesele töötajale töötushüvitist?
- ➔ Kas töötushüvitise maksmist jätkatakse, kui ma otsin tööd teises liikmesriigis?
- ➔ Milline liikmesriik maksab mulle perehüvitisi, kui minu lapsed ei ela selles liikmesriigis, kus mina töötan?
- ➔ Kuhu tuleb maksta sotsiaalkindlustusmaksid ja mis keeles tuleb esitada hüvitisetaotlus ning millised on tähtjad taotluse esitamiseks?

Riikide sotsiaalkindlustusalastest õigusaktidest üksi ei piisa nendele küsimustele vastamiseks: võib juhtuda, et teid kindlustatakse kaks korda või üldse mitte, või et kaotate juba omandatud õigused sotsiaalkindlustushüvitistele, ilma et oleksite saanud uusi õigusi omandada. Seepärast on meil vaja kõikjal liidus kohaldatavaid Euroopa ühiseid sätteid, et tagada kohustuslike sotsiaalkindlustuskeemidega ettenähtud õiguste tõhus ja täielik kaitse.

1.2. Milles seisneb sotsiaalkindlustuse valdkonna koordineerimine?

ELi sätted sotsiaalkindlustusvaldkonna koordineerimise kohta ei asenda siseriiklike sotsiaalkindlustussüsteeme ühe ühtse Euroopa süsteemiga. Selline ühtlustamine on poliitilises mõttes võimatu, sest liikmesriikide sotsiaalkindlustussüsteemid tulenevad ammustest, sügavalt rahvuskultuuri juurdunud traditsioonidest ja eelistustest.

ELi sotsiaalkindlustussätetega ei soovita siseriiklike sotsiaalkindlustussüsteeme ühtlustada, vaid pigem kooskõlastada. Igal liikmesriigil on õigus ise otsustada, keda peab tema õigusaktide järgi kindlustama, milliseid hüvitisi pakutakse ja millistel tingimustel, kuidas neid hüvitisi arvutatakse ja kui palju sissemaksleid tuleb teha. Koordineerimissätetega kehtestatakse ühised eeskirjad ja põhimõtted, mida peavad siseriiklike seaduste rakendamisel järgima kõik siseriiklikud ametiasutused, sotsiaalkindlustusasutused ja kohtud. Sellisel viisil tagatakse, et eri riikide õigusaktide kohaldamisel ei kahjustataks isikut, kes kasutab vaba liikumise ja viibimise õigust Euroopa Liidu piires.

Teisisõnu, isikut, kes on kasutanud oma õigust Euroopas vabalt liikuda ja viibida, ei tohi kohelda halvemini kui isikut, kes on alati elanud ja töötanud ainult ühes liikmesriigis. See nõuab järgmiste probleemide lahendamist:

- ➔ Mõnes liikmesriigis põhineb sotsiaalkindlustuse kättesaadavus elukohal, samas kui teistes on kindlustatud vaid töötavad isikud (ja nende pereliikmed). Vältimaks olukorda, kus võõrtöötajad on kindlustatud rohkem kui ühes riigis või üldse mitte, määratakse koordineerimissätetega kindlaks, millise riigi õigusakte kohaldatakse võõrtöötajate suhtes igal konkreetsel juhul.
- ➔ Siseriiklikus õiguses sõltub õigus hüvitistele vahetevahel teatavate kindlustus-, töötamis- või elamisperioodide täitumisest (sõltuvalt liikmesriigist ja toetuse liigist: kuus kuud, üks aasta, viis aastat, kümme aastat või mõnel juhul isegi viisteist aastat). Koordineerimissätetega nähakse ette perioodide summeerimine. See tähendab, et vajaduse korral võetakse arvesse kindlustuse, töötamise või elamise perioode ühes liikmesriigis, et anda õigust hüvitisele teises liikmesriigis.

NÄIDE

Mis juhtub invaliidistunud võõrtöötajaga, kes on kõigepealt olnud kindlustatud neli aastat liikmesriigis, kus on invaliidsushüvitisele õiguse saamiseks vaja tõendada vähemalt viieaastane kindlustusperiood, ja seejärel neliteist aastat riigis, kus on nõutav viieteistaastane kindlustusperiood?

Kui ühiseid sätteid ei oleks, ei oleks sel töötajal siseriiklike õigusaktide alusel õigust invaliidsushüvitisele mitte kummaski riigis, kuigi kokku oli ta kindlustatud kaheksateist aastat.

ELi sotsiaalkindlustussätetega ei lisata uut tüüpi hüvitisi ega kaotata siseriiklike õigusaktide kehtivust. Nende ainus eesmärk on kaitsta Euroopa kodanikke, kes töötab, elab või viibib teises liikmesriigis.

MÄRKUS

Käesolevas teatmikus me kasutame tihti mõisteid „elama” ja „viibima”. Elukoht on see, kus te tavaliselt elate, viibimine on aga ajutise iseloomuga.

2. ELi sotsiaalkindlustuse valdkonna ajakohastatud koordineerimine

Euroopa Liidus on õigusakte sotsiaalkindlustuse valdkonna reguleerimiseks välja antud kogu viimase 50 aasta jooksul, eeskirju on pidevalt kohandatud vastavalt sotsiaalsele ja õiguslikule arengule. Uued määrused (EÜ) nr 883/2004 ja (EÜ) nr 987/2009 (ehk ELi sotsiaalkindlustuse valdkonna kaasajastatud koordineerimine) arendavad seda väärtuslikku kogemust edasi. Nad lihtsustavad ja arendavad ELi õigust, parandades asjaomaste inimeste õiguskaitset.

ELi sotsiaalkindlustuse valdkonna kaasajastatud koordineerimine muudab rõhuasetust – töötajate liikumiselt kõigi kodanike õiguste tagamisele, olenemata sellest, kas nad töötavad või mitte. Nende muudatustega sotsiaalkindlustuse valdkonna koordineerimises soovitakse muuta mobiilsete eurooplaste elu lihtsamaks.

Kaasajastatud koordineerimine on kodanike õiguste kaitse alal väga suur samm edasi ja seda mitte üksnes nende ligikaudu 10,5 miljoni eurooplaste jaoks, kes elavad muus liikmesriigis kui nende sünniriiki (ligikaudu 2,1% ELi rahvastikust). See lihtsustab ka nende 250 000 inimese elu, kes on töötanud rohkem kui ühes liikmesriigis ja kel on vaja osa oma pensioniõigustest igal aastal üle kanda. See parandab ka nende rohkem kui miljoni inimese õiguskaitset, kes iga päev tööle minnes ületavad ELi piiri.

2.1. Parem teave, parem õiguste kasutamine

Kaasajastatud koordineerimise keskmes on kodanikud ja uute määrustega pannakse eriline rõhk liikmesriikide kohustustele kodanike suhtes. Seega peavad liikmesriigid tagama kodanike abistamise ja teavitamise ning täitma konkreetseid eesmärke tulemuslikkuse, kiire rakendamise ja kättesaadavuse osas. Kodanikud peavad omakorda võimalikult kiiresti teatama asutustele isiklikus ja perekondlikus seisundis toimunud muutustest, mis mõjutavad nende õigust hüvitiste saamiseks.

Sellise ladusa haldusprotsessi toetuseks kehtestatakse uutes eeskirjades nõue, et asustevaheline andmeedastus toimub elektrooniliselt. Seda võimaldab EESSI (sotsiaalkindlustusalase teabe elektroonilise vahetamise) süsteem, mis ühendab rohkem kui 50 000 asutust liikmesriikides.

Endised e-vormid kõrvaldatakse kasutuselt, ehkki mõned neist asendatakse portatavate ehk PDF-vormingus dokumentidega (vt loetelu punktis 7). Kodanikele

võimaldatakse juurdepääs EESSI süsteemile ka kataloogi kaudu, kus on loetletud kõik riiklikud ja kohaliku sotsiaalkindlustusvaldkonna koordineerimisega seotud asutused.

Uute määrustega on parandatud ka Euroopas liikuvate eraisikute kaitset. Et jälgida riikide õigusnormide arengut, hõlmavad need uusi õigusi, nagu isade hüvitised ja eelpensionihüvitised, mida endistes eeskirjades ei käsitletud. Samuti on lihtsustatud selliseid valdkondi nagu töötust, ravikindlustust ja perehüvitisi käsitlevaid sätteid; see peaks tegema määruste tõlgendamise lihtsamaks ning vähendama vastakate arusaamade tekkimise võimalust.

Uute määrustega antakse kodanikule võimalus saada ajutine sissekirjutus ja juurdepääs hüvitistele, kui asjaomased liikmesriigid ei suuda kokku leppida, millise riigi õigust peaks kohaldama. Sellega tagatakse, et keegi ei jää sel ajal, kui liikmesriigid otsust langetavad, sotsiaalhüvitistest ilma.

Samas on liikmesriikide jaoks sätestatud uus dialoogi- ja lepitusmenetlus. Kui liikmesriikide seisukohad on erinevad – kas dokumendi kehtivuse osas või selle osas, millise riigi õigust tuleks konkreetsel juhul kohaldada – peaks kõnealune menetlus aitama pooltel jõuda kokkuleppele hiljemalt kuue kuu jooksul.

Uued määrused hakkavad kehtima 1. maist 2010. Sellest kuupäevast alates hakkavad kõik riiklikud asutused rakendama uusi sotsiaalkindlustusvaldkonna koordineerimist käsitlevaid eeskirju.

OLULINE TEADA

Uusi määruseid ei kohaldata Islandi, Liechtensteini ja Norra (EMP riigid) ning Šveitsi suhtes seni, kuni kokkulepped ELi ja nende riikide vahel on uute määruste valguses läbi vaadatud.

2.2. Üleminek uutele eeskirjadele

Selleks, et üleminek uutele eeskirjadele ei tekitaks kodanike jaoks probleeme, on vastu võetud erisätted.

- ➔ Milliseid eeskirju kohaldatakse vanade eeskirjade kohaselt esitatud taotluse puhul?

Üldjuhul kohaldatakse uusi määrusi pärast nende jõustumise kuupäeva ka olukordade suhtes, mis tekkisid sellele eelnenud ajal. Kui taotlus oli siiski esitatud vanade määruste kohaselt, tuleks seda ka menetleda vastavalt taotluse esitamise ajal kehtinud eeskirjadele.

Kui teile on määratud pension vanade eeskirjade järgi, võite taotleda selle ümberarvestamist uute eeskirjade kohaselt. Ümberarvestamise tulemusena ei tohi määratud hüvitis mingil juhul väheneda.

- ➔ Mis saab dokumentidest, mis asutused on mulle välja andnud vanade määruste kohaselt?

Sotsiaalkindlustusvaldkonna koordineerimisega seotud dokumendid (s.o e-vormid, Euroopa ravikindlustuskaart ja ajutised asendussertifikaadid), mis pädevad asutused on vanade määruste alusel välja andnud, kehtivad endiselt ning liikmesriikide asutused võtavad neid arvesse isegi pärast uute määruste jõustumiskuupäeva. Samas ei saa neid kasutada, kui nende kehtivustähtaeg on möödas või kui pädev asutus on need tühistanud või asendanud.

- ➔ Millises riigis olen kindlustatud, kui minu suhtes kohaldatavad eeskirjad on muutunud?

Kui uute määruste järgi tuleb teie suhtes kohaldada muu liikmesriigi õigust kui vanade määruste järgi, jätkatakse vanade määruste järgimist asjaomase olukorra muutumatuna püsides kõige rohkem kümme aastat. Samas on teil õigus taotleda, et teie suhtes kohaldataks uusi määrusi.

- ➔ Kas lähetatud töötajate puhul arvestatakse uute määruste jõustumisel lähetamise aega uuesti algusest peale?

Lähetamine on ka uutes määrustes sätestatud kui ajapiiranguga erand üldisest põhimõttest, et töötaja on kindlustatud selles riigis, kus ta töötab. Seepärast võetakse vanade määruste kehtimise ajal töötatud aeg arvesse ning see võetakse uute määrustega lubatud lähetuses töötamise ajast maha.

OLULINE TEADA

Vanade ja uute määruste kokkupuutepinnal võib tekkida veel muidki küsimusi ja probleeme. Pöörduge kõhklemata oma riigi vastava pädeva asutuse poole, et lähemalt teada saada, kuidas uute määrustega kaasnevad muutused võivad teid mõjutada. Kaasajastatud koordineerimine paneb rõhku kodanike teavitamisele: vastavalt uutele koordineerimiseeskirjadele on teil õigus saada teavet oma õiguste ja kohustuste kohta.

3. Kas need sätted puudutavad teid?

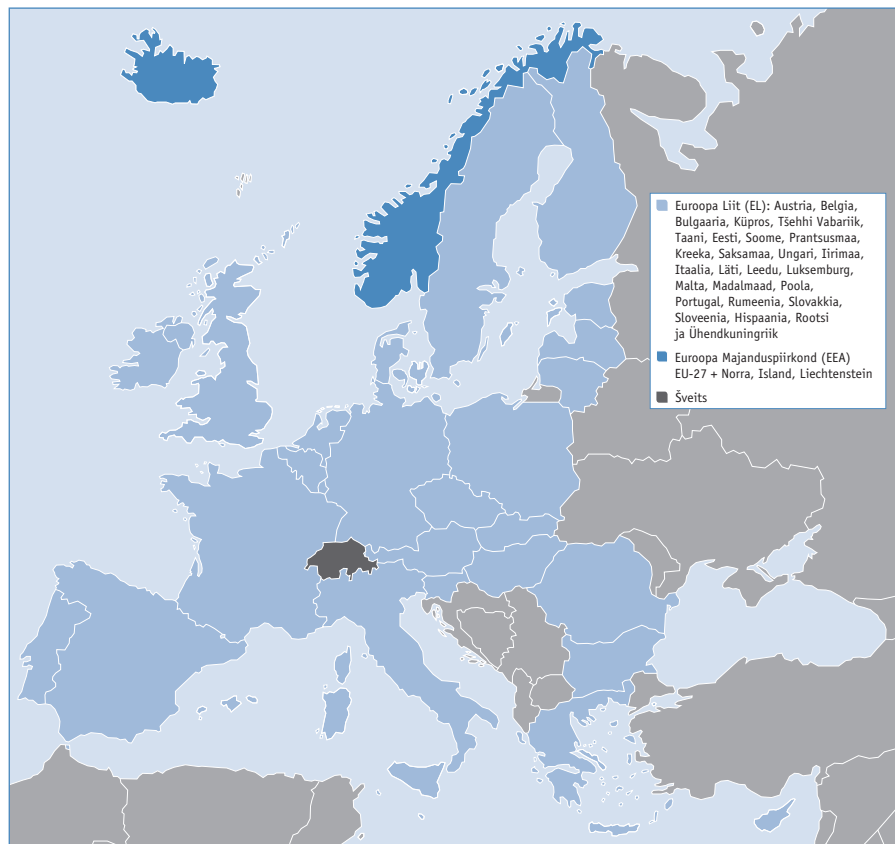
ELi sotsiaalkindlustuse valdkonda käsitlevaid sätteid ei kohaldata veel kõigi Euroopa Liidu ja Euroopa Majanduspiirkonna piires liikuvate või viibivate isikute suhtes. Seepärast on teie jaoks oluline teada, kas need sätted teid puudutavad: sellest oleneb, kas te saate neile toetuda riiklikes kohtutes ja asutustes asju ajades.

Koordineerimissätted tagavad kaitse kõigile Euroopa Liidu või Norra, Islandi, Liechtensteini (Euroopa Majanduspiirkonna lepingu alusel) ning Šveitsi (Euroopa Liidu–Šveitsi lepingu alusel) kodanikele, kes on või on olnud kindlustatud mõnes nimetatud riigis.

Teatavatel juhtudel kohaldatakse neid sätteid ka kolmandate riikide kodanike suhtes (vt punkt 6.7).

4. Millistes riikides võite neile sätetele toetuda?

ELi sotsiaalkindlustussätetele võite toetuda kõikides riikides, mis kuuluvad Euroopa Liitu ja Euroopa Majanduspiirkonda, ning Šveitsis.

Uusi määrusi (EÜ) nr 883/2004 ja (EÜ) nr 987/2009 kohaldatakse Euroopa Majanduspiirkonna riikide ja Šveitsi suhtes pärast seda, kui vastavad lepingud on muudetud. Seni kohaldatakse nende riikide suhtes jätkuvalt määrusi (EMÜ) nr 1408/71 ja (EMÜ) nr 574/72.

MÄRKUS

Käesolevas teatmikus kasutatav mõiste „liikmesriigid“ hõlmab kõiki eespool loetletud riike.

5. Milliseid küsimusi käsitlevad ELi sätted sotsiaalkindlustuse valdkonna koordineerimise kohta?

ELi sätted sotsiaalkindlustuse valdkonna koordineerimise kohta käsitlevad järgmisi riiklike õigusaktidega¹ reguleeritavaid küsimusi:

- ➔ haigushüvitised
- ➔ sünnitushüvitised ja sellega samaväärsed isadushüvitised
- ➔ tööõnnetused
- ➔ kutsehaigused
- ➔ invaliidsushüvitised
- ➔ vanaduspensionid
- ➔ toitjakaotushüvitised
- ➔ matusetootused
- ➔ töötushüvitis
- ➔ perehüvitised
- ➔ eelpensionihüvitised

See tähendab, et te võite alati toetuda koordineerimissätetele, kui need osutuvad vajalikuks seoses teie õigustega neile hüvitistele.

Need sätted ei kehti siiski järgmistes valdkondades:

- ➔ sotsiaal- ja arstiabi: need hüvitised ei ole seotud ühegi eespool nimetatud valdkonnaga ja sõltuvad tavaliselt isiku majanduslikust seisundist;

¹ Määruse (EÜ) nr 883/2004 artikli 1 punktis I on märgitud, et „õigusaktid“ on igas liikmesriigis kehtivad seadused, määrused ja muud õigusnormid ning kõik muud rakendusmeetmed, mida kohaldatakse käesolevas punktis 5 loetletud sotsiaalkindlustusliikide suhtes.

- ➔ hüvitised sõja- ja sõjalise tegevuse ohvritele või nende sündmuste tagajärgede tõttu kannatanutele, kuritegude, tapmise või terroriaktide ohvritele, riigi esindajate poolt nende kohustuste täitmisel tekitatud kahju kannatanutele või poliitilistel, usulistel või päritoluga seotud põhjustel ebasoodsa kohtlemise all kannatanud isikutele.

Mõnel juhul võib olla keeruline kindlaks teha, kas koordineerimissätted hõlmavad teatavat hüvitist. Pöörduge kõhklemata asjaomase asutuse poole selgituse saamiseks.

OLULINE TEADA

Koordineerimissätteid kohaldatakse sotsiaalkindlustuse, mitte maksustamisega seotud küsimuste korral. Maksustamist võidakse reguleerida kahepoolsete lepetega. Konkreetsete teid puudutavate asjaolude selgitamiseks pöörduge oma riigi maksuameti poole.

5.1. Millises riigis te olete kindlustatud?

Koordineerimissätetega on eelkõige kehtestatud eeskirjad, kuidas kindlaks teha, millise liikmesriigi sotsiaalkindlustusalaseid õigusnorme tuleb rakendada, kui teie juhtum hõlmab kahte või enam liikmesriiki. See on oluline nii sotsiaalkindlustusmaksete tasumisel kui ka teie õiguste puhul hüvitistele, samuti tulevaste pensioniõiguste omandamisel.

Üldpõhimõtteid selgitatakse allpool.

A. Te allute korraga ainult ühe liikmesriigi õigusele

Seda põhimõtet rakendatakse kõigi isikute puhul, kelle suhtes kehtivad või on kehtinud ühe või mitme liikmesriigi õigusaktid, sõltumata asjaomaste riikide arvust. Isegi selliste isikute puhul, kes töötavad neljas või viies liikmesriigis, rakendatakse ainult ühe liikmesriigi õigusakte.

B. Kui te töötate ühes liikmesriigis, kehtivad teie suhtes selle riigi õigusaktid

Seda põhimõtet rakendatakse nii töövõtjate kui ka füüsilisest isikust ettevõtjate suhtes, kaasa arvatud juhul, kui nad elavad mõne muu riigi territooriumil või kui nende ettevõtte või tööandja asub mõnes muus liikmesriigis.

Teisisõnu, kui te lõpetate töötamise ühes liikmesriigis, et alustada kutsetegevust teises liikmesriigis, te kuulute oma uue töötamisriigi õiguse alla. Järelikult ei kogu te enam õigusi endises riigis ja hakkate neid omandama uues, sõltumata sellest, kas te uues töötamisriigis alaliselt elate või mitte. Isegi piiriülese töötajana, kes elab jätkuvalt endises töötamisriigis, te olete kindlustatud vastavalt selle riigi õigusele, kus te töötate.

ERANDID:

Kirjeldatud üldpõhimõttest on mõningaid erandeid.

Välismaale lähetamise puhul. Võib juhtuda, et teie tööandja saadab teid ajutiselt töötama teise riiki. Sellist eritingimustel tekkinud olukorda nimetatakse lähetamiseks. Kui eritingimused on täidetud (ja kui teid ei saadetud asendama teist töötajat) ja teie töötamine välisriigis ei ületa 24 kuud, jäävad kehtima teid lähetanud riigi seadused. Aeg on täpselt määratletud selleks, et vältida olukordi, kus lühikeste välismaal töötamise perioodide puhul tuleks kohaldatavaid seadusi sagedasti vahetada.

Enne kui lahkute riiki, kuhu teid on lähetatud, peate hankima dokumendi A1 (vt loetelu punktis 7), mis tõendab, et teie suhtes jäävad kehtima teid lähetanud riigi seadused. Teie tööandja või te ise võite saada selle dokumendi selle liikmesriigi asutusest, kus te olete kindlustatud (lähetav liikmesriik).

Sama kehtib ka füüsilisest isikust ettevõtjate puhul, kes tegelevad ajutiselt kutsetegevusega teises liikmesriigis.

Meremeeste puhul. Kui te olete meremees ja töötate mõne liikmesriigi lipu all sõitval laeval, kohaldatakse teie suhtes just selle liikmesriigi seaduseid, isegi kui elate teises liikmesriigis.

Samas, kui teie tööandja registreeritud tegevuskoht on muus liikmesriigis kui see, mille lipu all laev sõidab, kusjuures teie alaline elukoht on samuti selles muus liikmesriigis, kehtivad teie suhtes teie elukohariigi seadused.

Erand asjaomaste isikute huvides. ELi üldistest põhimõtetest võib teha erandi tingimusel, et see on asjaomaste isikute huvides. Kaks või enam liikmesriiki võivad kehtestada ühise kokkuleppe alusel oma riigis erandeid.

C. Kui te töötate rohkem kui ühes liikmesriigis

Sellisel juhul kehtib põhimõte, et tehakse kindlaks, millise riigiga on teil kõige tugevamad sidemed.

- ➔ Kui te olete töövõtja või füüsilisest isikust ettevõtja ja töötate rohkem kui ühes liikmesriigis ning elate alaliselt riigis, kus toimub suurem osa teie kutsetegevusest, kehtivad teie suhtes elukohariigi seadused.
- ➔ Kui töötate rohkem kui ühes liikmesriigis, olles töövõtja erinevates ettevõtetes või erinevate liikmesriikide ettevõtjate juures, kehtivad teie suhtes samuti elukohariigi seadused.
- ➔ Kui teie elukohariik ei ole riik, kus toimub suurem osa teie kutsetegevusest (töövõtja puhul) või mis on teie huvi keskmes (füüsilisest isikust ettevõtja puhul), kohaldatakse järgmisi põhimõtteid.

Töövõtjad. Teie suhtes kehtivad selle liikmesriigi seadused, kus asub teie tööandja registreeritud kontor ja tegevuskoht.

Füüsilisest isikust ettevõtjad. Teie suhtes kehtivad selle liikmesriigi seadused, mis on teie kutsetegevusega seotud huvide keskmeks.

- ➔ Kui te olete nii töövõtja kui ka füüsilisest isikust ettevõtja ja töötate rohkem kui ühes liikmesriigis, lähtutakse selle riigi seadustest, kus te tegutsete töövõtjana.
- ➔ Avalike teenistujate suhtes kehtivad nende ametiasutuste õigusnormid, kus nad töötavad, isegi kui nad tegutsevad töövõtjatena ja/või füüsilisest isikust ettevõtjana.

D. Kui te ei tööta, kehtivad teie suhtes elukohariigi seadused

Seda põhimõtet rakendatakse teatavatel töötusega seotud juhtudel (vt punkt 5.8) ja olukordade puhul, mida eelnevates punktides ei käsitletud (nt mitteaktiivsed isikud, vt punkt 6.6).

Kaasajastatud koordineerimise kohaselt rakendatavad õigusaktid

VIIDE MÄÄRUSELE (EÜ) NR 883/2004	MILLISEID SÄTTEID JA KELLE SUHTES KOHALDATAKSE?
Üldpõhimõtted Artikkel 11	Töötajate suhtes kohaldatakse nende töökohariigi seadusi vastavalt põhimõttele <i>lex loki laboris</i> .
Erandid Artiklid 12 ja 16	Lähetatud töötajate suhtes jäävad kehtima neid lähetava riigi seadused. Kaks või enam riiki võivad kokku leppida erandite tegemises üldpõhimõtetest, kui see on teatavate isikute või teatavasse kategooriasse kuuluvate isikute huvides.
Vastuolus olevad sätted Artikkel 13	Isikute suhtes, kelle kutsetegevus toimub kahes või enamas liikmesriigis, kehtivad selle riigi seadused, kus toimub suurem osa nende kutsealasest tegevusest.
Erikategooriad Artikli 11 lõige 2, lõike 3 punkt e ja lõige 4	Mitteaktiivsete isikute suhtes kohaldatakse erieeskirju. Meremeeste suhtes kohaldatakse erieeskirju.

5.2. Millised on teie õigused ja kohustused?

Üldiselt rakendatakse põhimõtet, et teil on samad õigused ja kohustused kui selle liikmesriigi kodanikel, mille sotsiaalkindlustusalased seadused teie suhtes kehtivad. See tähendab eelkõige, et teie hüvitisetaotlust ei või tagasi lükata põhjusel, et te ei ole selle riigi kodanik.

Võrdse kohtlemise põhimõte hõlmab mitte üksnes ilmseid otsese diskrimineerimise vorme, vaid ka erinevaid varjatud ehk kaudse diskrimineerimise vorme, st riiklike õigusaktidega on ette nähtud kohelda oma kodanikke ja välismaalasi võrdsetena, kuid tegelikkuses pannakse välismaalased ebasoodsamasse olukorda.

Mittediskrimineerimise ja võrdse kohtlemise põhimõtted on koordineerimissätete keskseks osaks, sest tänu neile välditakse olukordi, kus inimesed liidu piires liikudes satuvad ebasoodsamatesse tingimustesse. Seepärast on need kaks põhimõtet uutes koordineerimist käsitlevates eeskirjades üldsättena selgesõnaliselt kirja pandud: see säte käsitleb võrdsustavat või ühteliitvat lähenemisviisi hüvitistele, sissetulekule, faktidele ja sündmustele. Näiteks kui liikmesriik näeb ette, et teatava sündmuse (nt sõjaväeteenistuse lõpetamine, tööõnnetus) puhul antakse hüvitist, peab ta konkreetse isiku puhul, otsustades selle isiku õiguse üle vastavat sotsiaalkindlustusalast hüvitist saada, võtma samuti arvesse teistes liikmesriikides toimunud samalaadseid, selle isikuga seotud sündmusi.

Vastavalt koordineerimissätetele on teil õigus sarnaselt selle riigi kodanikega, kus te kindlustatud olete, valida sotsiaalkindlustusasutuste organite liikmeid või osaleda nende nimetamises. Siseriiklike seaduste reguleerida jääb siiski see, kas teid võidakse neisse organitesse valida.

Ent te ei tohi unustada oma kohustusi selle riigi suhtes, kus te olete kindlustatud. See tähendab eelkõige kohustust tasuda sotsiaalkindlustuse osamakseid, kuid ka kõiki teisi selle riigi kodanikele pandud kohustusi (nt enda registreerimine riigiasutustes ja nendele mõningate andmete teatamine).

5.3. Mida on vaja teada haiguse või raseduse korral?

Koordineerimissätted sisaldavad põhjalikku peatükki haigus- ja rasedushüvitiste ning vastavate isadushüvitiste kohta, mis on ette nähtud välismaal elavate või viibivate kindlustatud isikute, pensionisaajate ja nende pereliikmete jaoks. Need pakuvad ulatuslikku ja tõhusat kaitset mitte ainult võõrtöötajatele ja nende pereliikmetele, vaid kõigile kõnealuste sätetega hõlmatud isikutele, eelkõige miljonitele turistidele, kes veedavad oma puhkuse välismaal. Järgmised punktid annavad teile ülevaate teie õigustest.

A. Üldised eeskirjad

Summeerimine: kui selleks, et saada õigust hüvitisele, on vaja täita teatavad tingimused, peab pädev asutus arvestama teiste riikide seaduste kohaselt omandatud

kindlustus-, elamis- või töötamisperioode. See on tagatis, et te ei kaota oma haiguskindlustuskaitset, kui vahetate töökohta ja asute teise riiki.

NÄIDE

Mõnes riigis tekib teil õigus haigushüvitistele alles pärast kuuekuulist kindlustusperioodi. Koordineerimissätted tagavad, et juhul, kui te sellesse riiki asumisel pidite katkestama eelmise kindlustuse, saate õiguse haigushüvitistele kohe oma uue kindlustusperioodi alguses.

Haigus- ja rasedushüvitised on igas liikmesriigis erinevad. Siiski on kõigis riikides olemas kaks suurt hüvitiste kategooriat: rahalised hüvitised ja mitterahalised hüvitised.

B. Rahalised haigushüvitised

Nende eesmärk on üldiselt asendada tulusid (töötasud, palk), mis haiguse tõttu on peatatud. Erilises olukorras (ülalpidamisel) antud hüvitisi võib samuti käsitleda rahaliste haigushüvitistena.

Üldiselt antakse neid alati vastavalt selle riigi seadustele, kus te olete kindlustatud, sõltumata sellest, millises riigis te elate või viibite.

See kehtib mis tahes kategooria isikute ja olukordade puhul. Hüvitiste suurus ja kestus sõltuvad täielikult selle riigi seadustest, kus te olete kindlustatud. Üldjuhul maksab selle riigi pädev asutus kõik rahalised hüvitised otse teile.

C. Mitterahalised haigushüvitised

Need on meditsiiniteenused ja hambaravi, ravimid ja haiglakulud, teatavad hüvitised hooldust vajavatele isikutele, samuti otsesed maksed nende teenuste kulude hüvitamiseks.

Üldiselt antakse neid alati vastavalt selle riigi seadustele, kus te elate või viibite, nagu oleksite kindlustatud selles riigis. See võib teie jaoks olla rohkem või vähem soodne, võrreldes selle riigi seadustega, kus te olete tegelikult kindlustatud.

Siiski ei tähenda asjaolu, et mitterahalised hüvitised antakse vastavalt elamis- või viibimiskoha seadustele, sugugi seda, et võiksite eeldada, et saate neid hüvitisi kõigis asjaomastes riikides ilma kitsenduste või piiranguteta. Seega on oluline tunda konkreetseid tingimusi, mida eri liikmesriikides mitterahaliste haigushüvitiste õiguse andmisel kohaldatakse.

D. Te elate selles riigis, kus olete kindlustatud

Kui te elate riigis, kus te olete kindlustatud, on ilmselge, et teil on õigus kõigile selle riigi seadustega ettenähtud mitterahalistele haigushüvitistele. Neid hüvitisi annab teie elukohajärgne ravikindlustusamet samadel tingimustel nagu kõigile teistele selles riigis kindlustatud isikutele.

E. Te ei ela selles riigis, kus olete kindlustatud

Kui te elate mõnes teises riigis kui see, kus te olete kindlustatud, on teil õigus kõigile teie elukohariigi seadustega ettenähtud mitterahalistele haigushüvitistele. Neid hüvitisi annab teie elukohajärgne ravikindlustusamet, nagu te oleksite kindlustatud selles asutuses. Kui te olete piiriülene töötaja või tema pereliige, on teil samuti õigused selles riigis, kus te töötate (piiriülese töötaja pereliikmete ja pensionisaajate suhtes kehtivad siiski teatavad piirangud (vt vastavalt punkt 6.1 ja 6.3)).

Võtke teadmiseks, et te peate end elukohajärgses ravikindlustusametuses arvele võtma. Selleks peate hankima dokumendi S1 (vt loetelu punktis 7), mis näitab, et teie kindlustusamet tagab teie tervisekindlustuse. Elukohajärgne ravikindlustusamet võib samuti pöörduda teie kindlustusameti poole, et vahetada informatsiooni teie õiguste kohta.

Üldjuhul hüvitab elukohajärgse ravikindlustusameti kulud teie kindlustusametuses.

F. Te ei ela ajutiselt selles riigis, kus olete kindlustatud

Kui te viibite ajutiselt muus riigis kui riik, kus te olete kindlustatud, on teil õigus kõigile mitterahalistele hüvitistele, mis osutuvad selles liikmesriigis viibimise ajal meditsiiniliselt vajalikuks, arvestades hüvitiste olemust ja eeldatavat riigis viibimise kestust.

Teisisõnu, te saate alati ravi, mida tõepoolest vajate, ka väga kallist haiglaravi (nt südameinfarktjärgne intensiivravi). Te peate saama ravi, nagu oleksite kindlustatud selles riigis. Ent ettevaatust! Kui lähete välismaale ravi saamise eesmärgil, tuleb teil hankida vastav luba (vt punkt 5.3.G).

EUROOPA RAVIKINDLUSTUSKAART

Euroopa ravikindlustuskaart (EHIC) antakse Euroopa kodanikele, kes reisivad Euroopa Majanduspiirkonnas (st Euroopa Liidus, Norras, Islandis ja Liechtensteinis) ning Šveitsis nii isiklikes kui ka ametiasjus, samuti õppimise eesmärgil. See kaart lihtsustab raviteenuste kulude kandmist isikute ajutise viibimise ajal mõnes nimeetatud riigis.

Liikmesriigid ise valmistavad ja levitavad Euroopa ravikindlustuskaarti oma territooriumil. Vaatamata sellele on kaart ja selle tehnilised omadused kõigis liikmesriikides ühesugused, mistõttu on raviteenuste osutajatel seda igal pool Euroopas kerge ära tunda.

Kui teil EHIC-kaarti ei ole, saate selle tasuta hankida kohalikust ravikindlustusastutusest.

Lisateavet oma õiguse kohta saada tervisekindlustust välisriigis leiate meie veebilehelt <http://ehic.europa.eu>.

G. Välisriiki siirdumine ravi saamiseks

Kui te lähete teise liikmesriiki, et seal ravi saada, nagu seda koordineerimissätteid ette näevad, kannab teie ravikindlustusastutus ravikulud vaid siis, kui te saate neilt selleks eelneva loa. Tavaliselt on loa andmine või selle andmisest keeldumine teie ravikindlustusastutuse otsustada.

Loa andmisest ei saa keelduda siiski olukorras, kus kõnealust ravi teie riigi seaduste kohaselt hüvitatakse, ent see ei ole kättesaadav hetkel, kui see on teie tervise seisukohast vajalik. Siis peab pädev asutus andma välja dokumendi S2 (vt loetelu punktis 7), mis tõendab teie õigust saada ravi välisriigis. Seega on teil õigus saada vastuvõtva riigi hüvitusi oma ravikindlustusastutuse kaudu. Mõnel juhul te võite taotleda hüvitamist lisaks ka oma elukohariigis.

Lisaks on Euroopa Kohus otsustanud, et sotsiaalkindlustust omavad isikud, kellel ei ole oma riigi pädeva asutuse luba, võivad siiski oma sotsiaalkindlustusfondilt taotleda teises liikmesriigis toimunud ambulatoorse ravi kulude hüvitamist vastavalt kindlustust andvas riigis kasutatavale skaalale.

Sama otsusega kehtestas kohus, et sotsiaalkindlustusasutused võivad mitte anda luba teise liikmesriigi haiglasse ravile siirdumiseks. Siiski peab sellise otsuseni viinud haldusmenetlus põhinema objektiivsetel, mittediskrimineerivatel ja varem teadaolevatel kriteeriumidel.

Need kriteeriumid peavad tagama, et riiklikud asutused ei kasutaks oma otsustusõigust suvaliselt: menetlus peab olema lihtsalt ligipääsetav, objektiivne ja teostatav mõistliku tähtaja jooksul, samuti võimaldama keeldumist vaidlustada kohtumenetluse või kohtulaadsete menetluste abil. Riiklikud ametiasutused peavad arvestama iga konkreetse juhtumi kõiki asjaolusid, st mitte ainult patsiendi tervislikku seisundit, vaid ka tema haiguslugu.

5.4. Tööõnnetused ja kutsehaigused

Koordineerimissätted, mis käsitlevad tööõnnetuste ja kutsehaiguste korral ettenähtud hüvitisi, on haigushüvitisi käsitlevate sätetega väga sarnased. Siiski on ettenähtud erimenetlus, kuidas kindlustusasutusele tööõnnetusest või kutsehaiguse esmakordsest diagnoosimisest teatada, mida teil tuleb järgida. Alati on vaja hoolega jälgida, et sellised formaalsused saaks täidetud, vastasel korral tekib tõrge rahaliste hüvitiste määramise protsessis.

A. Mitterahalised hüvitised

Kui te olete tööõnnetuse ohver või kannatate kutsehaiguse all, on teil õigus saada mitterahalisi hüvitisi teie elukohariigi seaduste kohaselt.

Kui te elate muus liikmesriigis kui see, kus te olete kindlustatud, annab teie elukohariigi asutus teile mitterahalisi toetusi vastavalt oma seadustele. Teie elukohariigi kulutused hüvitab selle riigi pädev asutus, kus te olete kindlustatud. Teil on õigus saada välisriigis ravi, kui te olete kindlustatud tööõnnetuse või kutsehaiguse vastu;

seada saate tõendada dokumendiga DA1 (vt loetelu punktis 7), mille annab välja teie kindlustusasutus.

B. Rahalised hüvitised

Rahalisi hüvitisi antakse alati vastavalt selle riigi seadustele, kus te olete kindlustatud tööõnnetuse juhtumise või kutsehaiguse ilmnemise hetkel, sõltumata sellest, millises riigis te elate või viibite.

Tavaliselt maksab toetused välja kindlustust andva riigi pädev asutus; viimane võib siiski elu- või viibimiskoha pädeva asutusega kokku leppida, et rahalisi hüvitisi maksaks see asutus (see ei muuda mingil juhul hüvitise summat).

Kui rahalise hüvitise summa sõltub pereliikmete arvust, võetakse arvesse ka pereliikmeid, kes elavad mõnes teises liikmesriigis.

C. Õnnetused reisimise ajal

Kui te olete tööõnnetuse ohver ja õnnetus toimus reisi ajal väljaspool riiki, kus te olete kindlustatud, säilib teie kindlustuskaitse õnnetuste vastu ning teil on õigus saada vastavat hüvitist. Õigust saada ravi saate tõendada dokumendiga DA1 (vt loetelu punktis 7).

5.5. Invaliidsus

Invaliidsuskindlustuskeemid on liikmesriigiti väga erinevad. Siiski võib need jaotada kahte suuremasse rühma.

- ➔ Paljudes riikides arvutatakse invaliidsuspensionid samuti kui vanaduspensionid, see tähendab, et invaliidsuspensionid sõltuvad kindlustusperioodist: mida pikem on teie kindlustusperiood enne invaliidiks jäämist, seda suurem on pension.

Sellises süsteemis ei ole üldiselt vaja olla kindlustatud hetkel, kui invaliidsus tekib. Näiteks on isikul, kes on lõpetanud töötamise mitu aastat enne invaliidiks jäämist, siiski õigus saada invaliidsuspensiooni, mis põhineb eelnevatel kindlustusperioodidel.

- ➔ Teistes riikides ei sõltu invaliidsuspensiooni summa kindlustusperioodi pikkusest. See tähendab, et te saate ühesuurust pensiooni, ükskõik, kas te olete olnud enne invaliidiks jäämist kindlustatud viis, kümme või kakskümmend aastat.

Sellises süsteemis sõltub õigus pensionile siiski sellest, kas te olete kindlustatud sel hetkel, kui invaliidsus tekib. Kui te olete töötamise kas või üsna veidi enne seda lõpetanud, ei ole teil õigust invaliidsuspensioonile.

Järgmised selgitused puudutavad kõige sagedasemaid probleeme, mis teil võivad tekkida, kui jääte invaliidiks.

A. Üldised eeskirjad

Summeerimine. Selle liikmesriigi pädev asutus, kus te invaliidsuspensiooni taotlete, võtab arvesse teiste liikmesriikide seaduste kohaselt omandatud kindlustusperioode või elamise perioode, kui seda on vaja, et määratlada teie õigust saada neid hüvitisi.

Elamine või viibimine välismaal. Kui teil on õigus invaliidsuspensioonile, makstakse seda teile sõltumata teie elu- või viibimiskohast ükskõik millises ELi liikmesriigis, Islandil, Liechtensteinis, Norras või Šveitsis.

Meditiinilised uuringud. Kui teil on õigus invaliidsuspensioonile ja te elate või viibite teises riigis, teostab teie elukoha või viibimiskoha pädev asutus vajaliku halduskontrolli ning meditsiinilised uuringud. Võib juhtuda, et nende uuringute tegemiseks peate tagasi pöörduma riiki, kes maksab pensiooni, kui teie tervislik seisund seda võimaldab.

B. Isikud, kes on olnud kindlustatud ainult ühes riigis

Kui te olete olnud kindlustatud ainult ühes riigis, arvutatakse teie invaliidsuspensioon selle riigi seaduste kohaselt; teil on õigus samasugusele kohtlemisele nagu selle riigi kodanikel.

C. Isikud, kes on olnud kindlustatud rohkem kui ühes riigis

Kui te enne invaliidiks jäämist olete olnud kindlustatud mitmes riigis, on võimalikud mitmesugused pensioniõigustega seotud olukorrad.

- ➔ **Te olete olnud kindlustatud ainult sellistes riikides, kus invaliidsuspensiooni summa sõltub kindlustusperioodi pikkusest.** Sellisel juhul te saate kõigilt neilt riikidelt eraldi pensioni. Iga pensioni suurus vastab asjaomases liikmesriigis väljateenitud kindlustusperioodile.
- ➔ **Te olete olnud kindlustatud ainult sellistes riikides, kus invaliidsuspensiooni summa ei sõltu kindlustusperioodi pikkusest.** Te saate pensioni riigilt, kus te olite kindlustatud invaliidsuse tekkimise ajal. Teil on alati õigus saada seda pensioni kogu ulatuses, isegi siis, kui te olite selles riigis kindlustatud vaid lühikest aega (näiteks üks aasta). Samas ei ole teil õigust saada pensioni teistest riikidest, kus te olite varem kindlustatud.

Tegelikkuses tähendab see seda, et pensioni suurus arvutatakse vastavalt selle liikmesriigi seadustele, kus te olite kindlustatud invaliidsuse tekkimise ajal, seda isegi juhul, kui selliselt arvatud pension on väiksem kui selle liikmesriigi seaduste kohaselt makstav pension, kus te olite varem kindlustatud.

See peegeldab riskipõhiste kindlustussüsteemide põhimõtet, mis ei sea pensioni suurust sõltuvusse kindlustusperioodi pikkusest: oluline on, et oleksite kindlustatud invaliidsuse tekkimise hetkel.

- ➔ **Te olite kõigepealt kindlustatud liikmesriigis, kus invaliidsuspensiooni suurus sõltub kindlustusperioodi pikkusest, ja seejärel riigis, kus nii ei ole.** Te saate kahte pensioni, üht pensioni esimeselt riigilt, mille suurus vastab selle riigi seaduste kohaselt väljateenitud kindlustusperioodile, ja teist pensioni teiselt riigilt, kus te olite kindlustatud invaliidsuse tekkimise hetkel.

Viimane riik on üldiselt kohustatud maksma teile täispension. Paljudel juhtudel maksab viimane riik siiski ainult osa pensionist, sest ta võtab arvesse ka pensioni, mida maksab esimene riik. Teile võib näida, et te kaotate osa oma pensioniõigustest, mille heaks te olete töötanud ja sissemaksleid teinud, aga see mulje on väär. Kui te oleks kogu aeg olnud kindlustatud ühes neist kahest riigist (ükskõik, millises), ei oleks te ikkagi võinud saada kõrgemat pensioni kui

see, mida te tegelikult saate. Te ei ole ei rikkam ega vaesem, võrreldes kellegagi, kes on kogu aeg töötanud ühes riigis.

- ➔ **Te olite kõigepealt kindlustatud riigis, kus invaliidsuspensiooni suurus ei sõltu kindlustusperioodi pikkusest, ja seejärel riigis, kus pension sõltub sellest perioodist.** Te saate kahte eraldi pensioni, mis vastavad mõlemad teie kindlustusperioodidele neis eri riikides.

D. Otsused invaliidsusastme kohta

Invaliidsusastme kindlakstegemine võib olla probleemiks isikute puhul, kes on olnud kindlustatud rohkem kui ühes liikmesriigis, sest riikide kriteeriumid erinevad suuresti. Tegelikult sõltub pensioni suurus enamasti kindlaksmääratud invaliidsusastmest. Otsuse teevad selle riigi ametiasutused, kus te olite kindlustatud, vastavalt selle riigi seadustele. Ühe asutuse otsus on vaid üksikul erandjuhtudel siduv kõigi teiste asjaomaste riikide asutuste jaoks.

NÄIDE

Te olite kakskümmend aastat kindlustatud riigis A, seejärel viis aastat riigis B ja lõpuks kaks aastat riigis C. Kõigis kolmes riigis sõltub invaliidsuspensiooni suurus kindlustusperioodi pikkusest.

Te lõpetate töötamise riigis C, kus teie invaliidsusastmeks määrati 100%. Teil on õigus saada riigist C invaliidsuspensiooni, mis vastab kaheaastasele kindlustusperioodile selles riigis. Te saate pensioni ka riigist B, kus te olite kindlustatud viis aastat. Kuid riigis B määrati teie invaliidsusastmeks ainult 70%. Riigist A, kus te olite kindlustatud suurema osa oma aktiivsest tööeas (kakskümmend aastat), te saate pensioni vaid vastavalt invaliidsusastmele 30%.

Sellises olukorras oleks teie jaoks kõige soodsam, kui invaliidsuspensiooni suurus riigis C ei sõltuks kindlustusperioodist. Te saaksite riigist C täispensioni ja teie jaoks ei oleks oluline, milline invaliidsusaste teile teiste riikide seaduste kohaselt määrataks.

Ülalkirjeldatud olukorrad tekivad seepärast, et liikmesriikide sotsiaalkindlustussüsteeme ei ühtlustata, vaid üksnes koordineeritakse ELi sätete kaudu; iga liikmesriik kehtestab ise oma invaliidsuspensioone reguleerivad eeskirjad.

5.6. Kes maksab mulle vanaduspensioni?

Vanaduspension on üks tähtsamaid sotsiaalkindlustushüvitusi. Seetõttu te soovite enne välismaal kutsetegevuse alustamist teada saada, mida see toob teie tulevaste pensioniõiguste seisukohast kaasa.

ELi sätetega vanaduspensioni kohta on tagatud järgmised õigused.

- ➔ Igas liikmesriigis, kus te olete olnud kindlustatud, peetakse teie pensionikindlustuse kohta arvestust kuni teie pensioniikka jõudmiseni. See tähendab, et kogutud sissemakseid ei kanta teise riiki üle ega maksta ka teile välja, kui te ei ole enam selles riigis kindlustatud.
- ➔ Iga liikmesriik, kus te olete olnud kindlustatud, peab teile maksma vanaduspensioni, kui te pensioniikka jõuate. Näiteks, kui te olete töötanud kolmes liikmesriigis, saate pensioniikka jõudes kolme eraldi vanaduspensioni.
- ➔ See pension arvutatakse vastavalt teie pensionikindlustuse arvestusele igas liikmesriigis. Igast riigist saadava pensionisumma suurus sõltub neis riikides väljateenitud kindlustusperioodide pikkusest.

Kirjeldatud põhimõtted tagavad, et isikud, kes on töötanud mitmes liikmesriigis, ei ole ebasoodsamas olukorras: ükski sissemakse ei lähe kaduma, saadud õigused on kaitstud ja iga liikmesriik maksab pensioni vastavalt selles riigis väljateenitud kindlustusperioodile. Ükski riik ei maksa töötajale ei rohkem ega vähem kui summa, millele tema sissemaksud talle õiguse annavad. Järgmised punktid selgitavad pensionide arvutamist ja maksmist koordineerimissätete alusel.

A. Üldeeskirjad

Summeerimine. Kui teie kindlustusperiood ühes liikmesriigis ei ole teile pensioni saamise õiguse andmiseks piisav, võetakse arvesse kindlustusperioode teistes liikmesriikides.

NÄIDE

Kui te olete olnud liikmesriigis kindlustatud vähem kui aasta, võidakse kohaldada erieeskirja, sest mõned liikmesriigid ei anna õigust saada pensioni lühiajalise töötamise eest. Mis saab minu selles liikmesriigis tehtud sissemaksetest?

Te olite kindlustatud 10 kuud riigis A ja 35 aastat riigis B. Ärge muretsege. Teie sissemaksed riigis A, kus te töötasite vähem kui üks aasta, ei lähe kaduma. Riik B võtab riigis A kümne kuu eest tehtud sissemaksed üle.

Elamine või viibimine välismaal. Teile makstakse vanaduspensioni ilma vähendamata, muutmata või peatamata, olenemata sellest, kus te ELis, Islandil, Liechtensteinis, Norras või Šveitsis elate või viibite.

B. Te olete olnud kindlustatud ainult ühes liikmesriigis

Sel juhul arvutatakse teie pension selle riigi seaduste kohaselt samamoodi nagu selle riigi kodanike puhul. Pole tähtis, kas te pensioniea saabudes elate selles riigis või mitte.

C. Te olete olnud kindlustatud rohkem kui ühes liikmesriigis

Te saate pensioni igast liikmesriigist, kus te olete olnud kindlustatud. Nende pensionide suurused vastavad igas asjaomases riigis väljateenitud kindlustusperioodile.

NÄIDE

Te olete olnud kindlustatud:

- ➔ kümme aastat liikmesriigis A,
- ➔ kakskümmend aastat liikmesriigis B,
- ➔ viis aastat liikmesriigis C.

See tähendab, et kokku olete enne pensioniea saabumist olnud kindlustatud 35aastat.

Liikmesriik A arvutab pensioni suuruse, mida teil oleks õigus saada pärast 35aastast kindlustusperioodi selles riigis. Seejärel maksab ta teile summa, mis vastab tegelikule kindlustusperioodile, st kümnele aastale 35st.

Samamoodi maksab liikmesriik B teile summast, mida teil oleks õigus saada pärast 35aastast kindlustusperioodi selles riigis, kahekümnele aastale vastava osa.

Lõpuks maksab liikmesriik C teile summast, mida teil oleks õigus saada pärast 35aastast kindlustusperioodi selles riigis, viiele aastale vastava osa.

D. Pensioni taotlemine

Kui te olete töötanud rohkem kui ühes liikmesriigis, peate esitama pensionitaotluse elukohariigis, välja arvatud juhul, kui te ei ole selles riigis kunagi töötanud. Sellisel juhul peate esitama taotluse riigis, kus te viimati töötasite.

E. Pensioniiga

Nagu eespool märgitud, ei ole liikmesriikide sotsiaalkindlustussüsteemid ühtlustatud, mistõttu pensioniiga on riigiti erinev. Kui te olete töötanud rohkem kui ühes liikmesriigis, saaksite mõne riigi seaduste kohaselt jääda pensionile 65aastaselt, teises riigis peaksite aga ootama, kuni saate 67aastaseks. Sellises olukorras on oluline, et pöörduksite juba varakult teile pensioni maksuma hakkavate riikide poole, et välja selgitada, mida pensionile jäämise edasilükkamine endaga kaasa toob. Teatavatel tingimustel võib pensioni suurus sõltuda sellest, millises järjekorras te eri pensione

saama hakkate. Pensionimakseid tegevad asutused on kohustatud teile soovi korral nõu andma.

F. Kokkuvõtteks

Teie pensionitaotlusega hakkab tegelema kontaktasutus (üldjuhul teie elukohariigis). Kontaktasutus suunab teie kindlustusperioodide arvestust käsitlevat infovahetust teie taotlusega seotud riikide vahel.

Kui kõik asjaomased riigid on kontaktasutusele oma otsusest teada andnud, saadab kontaktasutus teile kokkuvõtliku teate nende otsuste kohta. Kokkuvõtlik teade on PDF-vormingus dokument P1 (vt loetelu punktis 7), mis annab teile ülevaate liikmesriikide tehtud otsustest. Sellest saate teada, kuidas erinevad asutused on määranud kindlustusperioodid, ja kontrollida, et kõik kindlustusperioodid oleks sisse arvatud ega esineks kattuvaid perioode.

Uute koordineerimissätete kohaselt on teil õigus nõuda oma pensioniõiguste kohta tehtud riikliku otsuse läbivaatamist, kui ilmneb, et kahe või enama asutuse vahelises otsustusprotsessis on teie õigusi kahjustatud. Läbivaatamistaotluse saate esitada alates kokkuvõtva teate teieni jõudmise kuupäevast ning läbivaatamistaotluse esitamise lõpptähtaeg määratakse riikliku õiguse alusel.

G. Tehingukulud

Pensionimaksed tehakse riiklikest asutustest otse teile või teie pank. Põhimõtteliselt ei tohiks euroalasse kuuluvad liikmesriigid omavaheliste maksete tegemisel võtta tehingu- või haldustasu. Euroalast välja jäävate riikide piiriüleste maksete puhul peate võib-olla siiski maksma teatavat vahetuskursi arvestamise tasu. Sellise tasu suurus peab olema objektiivselt põhjendatud ja osutatud teenusega proportsionaalne.

5.7. Toitjakaotuspension ja matusetoetus

A. Toitjakaotuspension

Üldjuhul kohaldatakse lesele või orvuks jäänud lastele makstava pensioni suhtes samu eeskirju, mis invaliidsus- ja vanaduspension suhtes (vt punkt 5.6). See tähendab, et toitjakaotuspension makstakse ilma vähendamata, muutmata või peatamata, olenemata sellest, kus lesk ELis, Islandil, Liechtensteinis, Norras või Šveitsis elab või viibib.

B. Matusetoetus

Nagu ka teiste hüvitiseliikide puhul, võtab liikmesriigi pädev asutus arvesse teiste liikmesriikide seaduste kohaselt omandatud kindlustusperioode või elamise perioode, kui seda on vaja, et määratlada isiku õigust saada matusetoetust.

Matusetoetust maksab selle riigi asutus, kus surnu oli kindlustatud, olenemata sellest, millises liikmesriigis hüvitise saajad elavad. Pensionisaaja ja/või tema pereliikmete surma korral kohaldatakse erieeskirju.

5.8. Mida teha töötuks jäämise korral?

Töötuse kõrget taset arvestades on töötuskindlustust käsitlevad koordineerimissätted eriti olulised.

A. Üldeeskirjad

Summeerimine. Kui te jääte töötuks, peab selle liikmesriigi pädev asutus, kus te töötushüvitist taotlete, võtma arvesse teiste liikmesriikide seaduste kohaselt omandatud kindlustusperioode või töötamisperioode, kui seda on vaja, et määratlada teie õigust saada neid hüvitisi. Uute koordineerimist käsitlevate eeskirjade kohaselt võetakse neid perioode arvesse ka füüsilisest isikust ettevõtja puhul. Te saate pöörduda selle riigi asutuse poole, kus te töötasite, ja küsida dokumenti U1 (vt loetelu punktis 7), mis tõendab teie väljateenitud kindlustus- ja töötamisperioode.

OLULINE TEADA

Erinevalt teistest hüvitistest kasutatakse summeerimist töötuse puhul ainult sel juhul, kui teie kõige viimane kindlustusperiood on välja teenitud liikmesriigis, kus te hüvitisi taotlete. See tähendab, et töötushüvitisi te peaksite taotlema riigis, kus te viimati töötasite (erandiks on piiriülesed töötajad, kelle suhtes kehtivad erieeskirjad, vt punkt 5.8.B).

Kohaldatavad õigusaktid. Üldjuhul vastutab teile töötushüvitiste andmise eest riik, kus te töötate, vastavalt põhimõttele, et teie suhtes kohaldatakse selle riigi seadusi, kus te töötate. Teil on õigus saada töötushüvitisi samadel tingimustel kui teile hüvitisi maksva riigi kodanikel.

Erisätteid kohaldatakse piirialade ja piiriüleste töötajate suhtes, kelle elukoht on muus liikmesriigis kui see, kus nad töötavad.

Hüvitiste arvutamine. Kui teie töötushüvitise suurus sõltub teie eelnevast palgast või kutsetegevusest saadud sissetulekust, võetakse arvesse ainult selles riigis saadud palka või kutsetegevusest saadud sissetulekut, kus te viimati töötasite.

Kui teie pereliikmed elavad teises liikmesriigis ja kui teie töötushüvitise suurus tõuseb vastavalt pereliikmete arvule, võetakse pereliikmeid arvesse, nagu elaksid nad riigis, kes teile toetust maksab.

B. Täielikult töötud piiriülesed töötajad

Kui teie elukohaks on riik, kus te ei tööta, kehtivad teie suhtes erisätted.

Piirialatöötajad. Täielikult töötud piiriülese töötajana² peate taotlema töötushüvitisi selles liikmesriigis, kus te elate. Kuigi te ei ole teinud sissemaksid elukohariigi asutusse, makstakse teile hüvitisi, nagu oleksite olnud selles riigis kindlustatud oma viimase tööperioodi kestel. Kui teie töötushüvitise suurus sõltub teie eelnevast palgast või kutsetegevusest saadud sissetulekust, peab hüvitist maksev asutus

² Piirialatöötajad on töövõtjad või füüsilisest isikust ettevõtjad, kes töötavad ühes riigis ja naasevad elukohariiki tavaliselt iga päev või vähemalt kord nädalas.

võtma hüvitise suuruse arvutamisel aluseks selle palga või kutsetegevusest saadud sissetuleku, mida te tegelikult saite riigist, kus te töötasite.

Kui te soovite otsida tööd nii selles riigis, kus te viimati töötasite, kui ka selles riigis, kus te elate, võiksite end arvele võtta mõlema riigi tööturuasutustes. Sel juhul te peate järgima mõlema riigi kontrollmenetlusi ja täitma kohustusi. Samas on prioriteediks ikkagi selle liikmesriigi kohustused ja tööotsingutega seotud tegevus, kus te elate, sest hüvitisi maksab alati teie elukohariik.

NÄIDE

Kui te töötasite piirialatöötajana riigis B ja elasite riigis A, peate pärast töötuks jäämist hüvitisi taotlema riigis A. Soovi korral võite end arvele võtta riigi B tööturuasutuses ning otsida tööd ka seal. Hüvitisi maksab ikkagi ainult riik A ja teie kohustused tööturuameti suhtes riigis A on esmatähtsad.

Piiriüleused töötajad. Täiesti töötava piiriülese töötajana³ on teil kaks võimalust: te kas võtate end tööturuasutuses arvele ja taotlete töötushüvitist selles riigis, kus te viimati töötasite, või naasete oma elukohariiki, et seal tööd otsida ja töötushüvitisi saada.

NÄIDE

Kui te töötasite piiriülese töötajana riigis B ja elasite riigis A, võite töötuks jäämise korral valida, kas soovite end arvele võtta ja hüvitisi taotleda riigis A või riigis B (sõltuvalt sellest, kus teil on rohkem lootust uut tööd leida).

Kui te otsustate naasta oma elukohariiki, arvutatakse teie töötushüvitised selle kutsetegevusest saadud sissetuleku põhjal, mida teile maksti teie viimase tööperioodi ajal liikmesriigis, kus te töötasite.

Teil on samuti võimalik kõigepealt end tööotsijana arvele võtta ja taotleda hüvitist selles riigis, kus te viimati töötasite, ning seejärel naasta oma elukohariiki ning oma hüvitised n-ö ekspordida (vt punkt 5.8.D).

³ Piiriüleused töötajad on isikud, kes töötavad ühes liikmesriigis ja elavad teises; elukohariiki naasevad nad harvemini kui piirialade töötajad (st harvemini kui kord nädalas). Siiski loetakse nende elukohariigiks (st nende isiklike, pere jne huvide keskmeks) riiki, mis ei ole nende töökohariik.

OLULINE TEADA

Milline riik peab maksma mulle haigushüvitisi, pensioni, perehüvitisi jne, kui ma saan töötushüvitist oma elukohariigist?

Nii nagu töötushüvitise puhul, kohaldatakse ka teiste sotsiaalkindlustusküsimustega seoses teie suhtes elukohariigi seadusi.

C. Osaliselt töötud isikud

Osalise ja katkestusega töötuse korral peab riik, kus te töötate, maksma teile töötushüvitist, olenemata sellest, millises riigis te elate.

D. Isikud, kes otsivad tööd teistest liikmesriikidest

Kui te tahate otsida tööd muus riigis kui selles, mis teile töötushüvitisi maksab, võite teataval tingimustel lühiajaliselt oma hüvitisi n-ö eksportida.

- ➔ Te peate olema kättesaadav selle riigi tööturuasutusele, mis maksab teile töötushüvitisi, vähemalt nelja nädala jooksul pärast töötuks jäämist. Tööturuasutus võib siiski lubada teil lahkuda ka enne selle ajavahemiku lõppu. Põhimõte on, et kõigepealt peate uue töö leidmiseks tegema kõik mis võimalik kohapeal ja alles seejärel laiendama otsinguid teistesse riikidesse.
- ➔ Asutus, kus te ennast töötajana arvele võtsite, annab teile dokumendi U2 (vt loetelu punktis 7), mis lubab teil oma töötushüvitisi eksportida.
- ➔ Lahkumisele järgneva seitsme päeva jooksul peate end arvele võtma selle riigi tööturuasutuses, kus te tööd otsite. Te peate järgima selle riigi tööturuasutuse kehtestatud kohustusi ja kontrollmenetlusi.
- ➔ Seejärel tekib teil õigus saada oma töötushüvitisi kolme kuu jooksul alates päevast, kui te peatasite oma arveloleku selle riigi tööturuasutuses, millest te lahkusite. Kõnealuse riigi pädev talitus või asutus võib seda perioodi pikendada maksimaalselt kuue kuuni.

- ➔ Kui teil ei õnnestu enne selle perioodi lõppu tööd leida, peate tagasi pöörduma. Kui te pöördute tagasi hiljem, kusjuures selle riigi tööturuasutus, mis teile hüvitisi maksab, ei ole teile selleks luba andnud, kaotate õiguse seda hüvitist edaspidi saada.

OLULINE TEADA

Paljud töötud kaotavad õiguse hüvitistele, sest nad ei tunne seatud tingimusi. Nad lahkuvad riigist, kus nad viimati töötasid, ilma end sealses tööturuasutuses arvele võtmata, nad võtavad end liiga hilja arvele selle riigi tööturuasutuses, kus nad tööd otsivad, või pöörduvad tagasi, kui eespool nimetatud kolmekuuline tähtaeg on möödunud.

Seetõttu te peaksite enne riigist lahkumist võtma ühendust teile töötushüvitist maksva tööturuasutusega, et oma õigustest ja kohustustest rohkem selgust saada.

5.9. Kuidas on lood perehüvitistega?

Perehüvitised on ette nähtud kõigi liikmesriikide õigusaktides, aga nende olemus ja suurus on riigiti märkimisväärselt erinev. Teil on seega vaja teada, milline riik ning millistel tingimustel võib neid teile anda.

Nagu ka teiste toetuste puhul, peab riik, kes peab teile perehüvitisi maksma, võtma arvesse ka teistes riikides nende riikide seaduste kohaselt väljateenitud kindlustus- või töötamisperioode, kui seda on vaja, et täita hüvitise saamiseks nõutavaid tingimusi.

A. Teie pereliikmed elavad riigis, kus te olete kindlustatud

Kui teie pereliikmed elavad riigis, mille seaduste kohaselt te olete töövõtja või füüsilisest isikust ettevõtjana kindlustatud, on perehüvitiste maksmine alati selle riigi pädevuses. Teil on õigus täpselt sama suurele hüvitisele kui selle riigi kodanikel.

B. Teie pereliikmed ei ela riigis, kus te olete kindlustatud

Kui teie pereliikmed ei ela selles riigis, mille seaduste kohaselt te olete kindlustatud, toimitakse järgmiselt.

- ➔ Juhul, kui teil on õigus saada perehüvitiisi mitmest riigist, saab teie pere üldjuhul selle riigi seaduste kohaseid hüvitiisi, mis osutuvad teiste riikide seaduste kohaste hüvitiistega võrreldes kõige suuremaks. See tähendab, et teie perekonda koheldakse nii, nagu elaksid kõik asjassepuutuvad isikud kõige soodsamate seadustega riigis ja oleksid seal ka kindlustatud.
- ➔ Teil ei ole õigust saada perehüvitiisi ühel perioodil sama pereliikme eest kaks korda. On kehtestatud prioriteetsuse eeskirjad, mis näevad ette, et üks riik peatab hüvitiisest osa, mis võib ulatuda summani, mida maksab teine riik, kes vastutab kõnealuste perehüvitiiste maksmise eest esmajärjekorras.

NÄIDE

Kui perehüvitiis, mida maksab riik A, on suurem, kui perehüvitiiste maksmise osas esmapädevusega riigi B poolt makstav hüvitiis, maksab riik A täiendavalt summa, mis vastab nende kahe hüvitiise erinevusele.

Prioriteetsuse eeskirjad on järgmised: Töövõtja või füüsilisest isikust ettevõtja tegutsemisel põhinevaid hüvitiisi maksavad riigid on esmapädevad, võrreldes riigiga, kes maksab hüvitiisi pensioni või elukoha alusel.

NÄIDE

Kui perehüvitiis riigis A põhineb töövõtja tegevusel ja perehüvitiis riigis B põhineb pensioniõigusel või elukohal, on riigi A esmapädevuses maksta perehüvitiist ja riik B maksab vajaduse korral vaid täiendava summa, mille võrra riigi B makstav hüvitiis on riigi A makstavast hüvitiisest suurem.

Kui teie õigus hüvitiisele riigis A põhineb pensionil ja riigis B elukohal, siis on perehüvitiise maksmisel esmavastutus riigil A ning riik B peab vajaduse korral maksma vaid täiendava summa, mille võrra riigi B makstav hüvitiis on riigi A makstavast hüvitiisest suurem.

Kuidas toimitakse juhul, kui nii riigi A kui ka riigi B makstavad perehüvitised põhinevad töövõtja või füüsilisest isikust ettevõtja tegutsemisel või pensionil või elukohal?

- ➔ Juhul, kui mõlema riigi makstavad perehüvitised põhinevad töövõtja või füüsilisest isikust ettevõtja tegutsemisel, on esmavastutav see riik, kus elavad lapsed, eeldades, et üks lapsevanem elab seal; muul juhul on esmavastutav riik, kus on makstav hüvitis kõige suurem.
- ➔ Juhul, kui mõlema riigi makstavad perehüvitised põhinevad pensionil, on esmavastutav riik, kus elavad lapsed, eeldusel, et see riik maksab ka pensioni. Muul juhul on esmavastutav see riik, kus asjaomane isik on kindlustatud või on elanud kõige pikemat aega.
- ➔ Juhul, kui perehüvitised põhinevad elukohal, on esmavastutus riigil, kus elavad lapsed.

Nende eeskirjade praktiline rakendamine sõltub iga üksiku juhtumi asjaoludest. Pöörduge kõhklemata asjaomase asutuse poole selgituse saamiseks.

C. Perehüvitised töötutele

Töötutel, kes saavad ühe liikmesriigi seaduste kohaselt töötushüvitist, on õigus selle riigi seaduste kohasele perehüvitisele nii enda kui ka teises liikmesriigis elavate pereliikmete eest.

D. Perehüvitised pensionisaajatele

Pensionisaajatele maksab perehüvitist tavaliselt riik, kes maksab ka pensioni. Kui isik saab rohkem kui üht pensioni, kohaldatakse erieeskirju.

5.10. Eelpensionihüvitised

Kohustuslikud eelpensioniskeemid kuuluvad samuti koordineerimissätete kohaldamisalasse. Sellega tagatakse nii migrantide võrdne kohtlemine hüvitiste andmisel kui ka eelpensionihüvitiste eksportimise võimalus. Kõnealuste hüvitiste saajatele pere- ja tervishoiuhüvitisi andes tuleb samuti järgida eespool kirjeldatud eeskirju.

Kindlustusperioodide summeerimist eelpensionihüvitiste arvutamisel siiski ei kasutata. See tähendab, et teistes riikides väljateenitud kindlustus-, töötamis- või elamisperioode ei ole vaja kõnealuste hüvitiste määramisel arvesse võtta.

5.11. Mitteosamakselised rahalised erihüvitised

Teatavaid osamaksetest sõltumatuid erihüvitisi⁴ annab ainult teie elukohariigi asutus oma kulul. Sellised hüvitised sõltuvad enamikel juhtudel inimese majanduslikust seisundist, st neid makstakse isikutele, kelle pension või sissetulek jääb alla poole teatavat taset.

See tähendab, et selliste hüvitiste maksmist ei ole teise riiki elama asumise korral võimalik eksportida. Samas, kui teie uues elukohariigis on selline hüvitis seadusega ette nähtud, võib see riik oma õigusaktide alusel teile seda hüvitist maksta, vaatamata sellele, et te pole seal kunagi töötanud.

⁴ Sellised mitteosamakselised rahalised erihüvitised on riikide kaupa loetletud määruse (EÜ) nr 883/2004 (muudetud määrusega (EÜ) nr 987/2009) X lisas.

6. Lühikokkuvõte teie õigustest

6.1. Piirialatöötajad

Piirialatöötaja on töövõtja või füüsilisest isikust ettevõtja, kes tegeleb oma kutsetegevusega muus liikmesriigis kui see, kus on tema elukoht ja kuhu ta naaseb vähemalt üks kord nädalas.

Piirialatöötajana kaitsevad teid ELi sotsiaalkindlustuse valdkonna sätted samamoodi nagu kõiki teisi nende sätetega hõlmatud isikute kategooriaid, näiteks

- ➔ te olete kindlustatud riigis, kus te töötate;
- ➔ teil on õigus perehüvitistele, sealhulgas perekonnaliikmete eest, kes elavad teises riigis;
- ➔ te saate eraldi pensioni igalt riigilt, kus te olete olnud kindlustatud vähemalt ühe aasta jooksul.

Haigus- ja töötushüvitised on siiski reguleeritud mõningate erisätetega.

- ➔ Mitterahaliste hüvitiste puhul on teil haiguse ja tööõnnetuse korral valikuvõimalus: te võite saada neid hüvitisi oma elukohariigis või riigis, kus te töötate. Enamasti on teil otstarbekam saada mitterahalised haigushüvitised riigis, kus te töötate ja kus te veedate enamiku oma ajast. Pensionile jäädes te kaotate piirialatöötaja staatuse ning seega ei ole teil enam õigust mitterahalistele haigushüvitistele riigis, kus te töötasite. Samas on teil õigus jätkata ravi, mida te veel piirialatöötaja staatuses alustasite.

OLULINE TEADA

Piirialatöötajate pereliikmetel on samasugused õigused ainult mõnedes riikides⁵.

Mõnes riigis säilib pensionile jäänud piirialatöötajal õigus kasutada tervishoiuteenuseid.

Täpsema teabe saamiseks võtke ühendust oma ravikindlustusasutusega.

- ➔ Töötushüvitisi on teil täieliku töötuse korral õigus saada ainult oma elukohariigis. Lisaks võiksite end arvele võtta ja tööd otsida ka selles riigis, kus te viimati töötasite (täpsem teave punktis 5.8.B).

6.2. Lähetatud töötajad

Lähetatud töötaja on isik, kes tavaliselt töötab ühes riigis, kuid kes on tähtajaliselt saadetud oma ettevõtte heaks töötama teise riiki. Lähetuse maksimaalne kestus on 24 kuud.

Lähetatud töötaja suhtes kohaldatakse järgmisi tingimusi.

- ➔ Te olete jätkuvalt kindlustatud riigis, kus te tavaliselt töötate, mis tähendab, et te maksate jätkuvalt selle riigi sotsiaalkindlustusmaksleid. Seda tõendab dokument A1 (vt loetelu punktis 7), mille saate hankida teid lähetanud riigi (kus te tavaliselt töötate) kindlustusasutusest.
- ➔ Teil on õigus kõigile mitterahalistele haigushüvitistele riigis, kuhu teid on saadetud, olenemata sellest, kas olete sinna elama asunud või mitte.
- ➔ Teil on õigus perehüvitistele riigist, kus te kindlustatud olete, olenemata sellest, millises riigis teie pereliikmed elavad.

⁵ Nende liikmesriikide loetelu, kes kehtestavad piiranguid piirialatöötaja pereliikmete õigustele saada mitterahalisi hüvitisi, on esitatud määruse (EÜ) nr 883/2004 (muudetud määrusega (EÜ) nr 987/2009) III lisas.

- ➔ Töötuks jäämise korral on teil õigus töötushüvitistele riigis, kus te tavaliselt töötate. Ent kui te olete oma elukohaks märkinud riigi, kuhu teid lähetati, võite töötushüvitisi saada ka seal.

6.3. Pensionisaaja

Koordineerimissätted pakuvad pensionide (s.o vanadus-, invaliidsus-, toitjakaotuspensioni) saajatele märkimisväärset kaitset.

OLULINE TEADA

See puudutab mitte ainult endisi võõrtöötajaid, vaid ka kõiki, mis tahes liikmesriigi pärit isikuid, kellel on seadusliku pensionisüsteemi raames õigus pensionile. Isegi kui te ei ole oma aktiivse tööea jooksul kunagi oma riigist lahkunud, saate tugineda koordineerimissätetele, kui olete pensionisaaja ning elate või viibite teises riigis.

Lühidalt on teil järgmised õigused.

- ➔ Teil on õigus saada pensioni igast riigist, kus te olete olnud kindlustatud vähemalt ühe aasta jooksul, juhul, kui teie puhul on täidetud asjaomase riigi õigusaktides sätestatud tingimused (nt pensioniiga, nõutavad tingimused). Juhul, kui nõutakse, et oleksite töötanud ning osamakseid teinud teatava minimaalse perioodi jooksul, liidetakse kõikides liikmesriikides väljateenitud töö- ja kindlustusperioodid kokku, et seda nõuet täita.
- ➔ Teile makstakse pensioni ilma vähendamata, muutmata või peatamata, ükskõik millises Euroopa Liidu või Euroopa Majanduspiirkonna riigis te elate. Erandiks on siiski mõned pensionilisad ning majanduslikust olukorrast sõltuvad sotsiaalpensionid (vaata punkt 5.11).
- ➔ Teil on õigus kõigile mitterahalistele haigushüvitistele oma elukohariigis ja seda isegi siis, kui te ei ole selles riigis töötamise ajal kunagi kindlustatud olnud. Kuid selleks peate olema omandanud õiguse saada haigushüvitist vähemalt ühest neist liikmesriikidest, kes teile pensioni maksavad. Ajutise viibimise

korral teises liikmesriigis on teil õigus kõigile mitterahalistele hüvitistele, mis selle viibimise ajal vajalikuks osutuvad.

- ➔ Teil on õigus perehüvitistele, olenemata sellest, millises Euroopa Liidu või Euroopa Majanduspiirkonna riigis teie või teie pereliikmed elavad. Neid toetusi maksab selle riigi asutus, kus teile pensioni maksab. Kui teil on õigus mitmele pensionile eri riikidest, saate üldjuhul selle riigi seaduste kohast pensioni, mis osutub teiste riikide seaduste kohase pensioniga võrreldes kõige suuremaks (vt ka punkt 5.9.B).

6.4. Turist

Igal aastal reisib Euroopas miljoneid turiste, et veeta oma puhkus välismaal. Haiguse või õnnetusjuhtumi korral peab neil olema võimalus saada vajalikku ravi ja haigustoetust riigis, kus nad viibivad.

Kui te olete kindlustatud kohustusliku ravikindlustusskeemi kohaselt oma elukohariigis, toimitakse järgmiselt.

- ➔ Teil on riigis, kus te viibite, õigus kõigile meditsiini seisukohast vajalikele mitterahalistele haigus hüvitistele samadel tingimustel kui selle riigi kodanikel.
- ➔ Nende hüvitiste saamiseks peate esitama Euroopa ravikindlustuskaardi (EHIC).

Kui te olete oma Euroopa ravikindlustuskaardi maha unustanud või kaotanud, võite paluda oma ravikindlustusasutusel saata teile faksi või elektronpostiga ajutine asendustõend. Asendustõend on võrdväärne Euroopa ravikindlustuskaardiga ja annab teile samamoodi õiguse saada ravi ja sellega seotud kulude hüvitamist ajutise viibimise ajal teises liikmesriigis. Eriti soovitatav on sellisel toimida juhul, kui teil on vaja haiglasse jääda.

- ➔ Asjaolu, et teil ei ole võimalik ravikindlustuskaarti esitada, ei tohi mõjutada teie ravimist. Samas võib juhtuda, et arst või ravisutus nõuab teilt täistasu maksmist või teatud summa ettemaksmist, mida ei nõutaks selles liikmesriigis kindlustatud isikult. Sel juhul saate taotleda nende maksete hüvitamist liikmesriigilt, kus te olete kindlustatud.

6.5. Üliõpilane

Üha enam noori valib võimaluse läbida oma õpingud osaliselt või täielikult teises riigis. Probleemide seas, millega nad kokku puutuvad (enamasti seoses keele, diplomite tunnustamise, elamise ja muu sellisega) on tervishoiuteenuste ja haigus hüvitiste kättesaadavus üsnagi olulised.

Põhimõtteliselt, kui te viibite üliõpilasena ajutiselt riigis, kus te õpite, loetakse teid ikkagi oma päritoluriigi elanikuks. See tähendab, et teil on õigus saada kõiki vajalikke mitterahalisi haigushüvitisi, kui te esitate Euroopa ravikindlustuskaardi, mille te oma elukohariigist enne lahkumist olete hankinud (vt punkte 5.3.F ja 6.4).

6.6. Mitteaktiivne isik

Kui te ei ole töövõtja ega füüsilisest isikust ettevõtja, ent te olete või olete olnud kindlustatud ühe liikmesriigi seaduste kohaselt, siis te olete n-ö mitteaktiivne isik ja teie suhtes kohaldatakse samuti ELi sotsiaalkindlustusvaldkonna sätteid (vt punkti 5.1.D).

Lisaks kehtib teataval juhudel teie suhtes kaitse kui töövõtja, füüsilisest isikust ettevõtja või pensionisaaja pereliikmele.

6.7. Kolmandate riikide kodanikud

Teie kui kolmanda riigi kodaniku (st sellise riigi kodanik, mida punkti 4 loetelu ei hõlma) suhtes kehtivad koordineerimissätted, mis käsitlevad mitme liikmesriigiga seotud olukordi. Need kehtivad ka teie pereliikmete ja ülalpeetavate suhtes. Perekülvitiste osas kehtivad erisätted Austrias ja Saksamaal.

Ajakohastatud koordineerimissätted ei hõlma siiski veel kolmandate riikide kodanikke. Seega jäävad nende suhtes kehtima vanad koordineerimiseeskirjad (määrused (EMÜ) nr 1408/71 ja (EMÜ) nr 574/72) ja seda ka pärast uute eeskirjade jõustumist (1. mai 2010), kuni Euroopa Ülemkogu jõuab kokkuleppele uute määruste laiendamises kolmandatest riikidest pärit kodanikele.

7. Kuidas koordineerimissätted tegelikkuses toimivad?

ELi sotsiaalkindlustussätete eesmärki, põhimõtteid ja sisu on käsitletud peatükki-des 1 kuni 6. Käesolev peatükk annab üldist teavet sätete praktilise toimimise koh-ta, et oskaksite oma õigusi nõuda.

7.1. Porditavad dokumendid

Sotsiaalkindlustusasutustel on sageli seoses piiriüleseid aspekte hõlmavate haldus-küsimustega vaja teiste liikmesriikide asutustega infot vahetada. Suurem osa and-mevahetusest toimub otse. Teatavatel juhtudel võidakse teile vajalik info väljastada dokumendina, mille te saate esitada asjaomastele asutustele teistes liikmesriikides. Sellised porditavad dokumendid, mis praegu esinevad paberile kantud vormide-na (tulevikus saab neid väljastada muude meediumite kaudu), võimaldavad teil Euroopa piires ringi liikudes oma õigusi tõendada. Nende õiguste loetelu leiate allpool tabelis.

Porditavaid dokumente väljastatakse tavaliselt taotluse alusel. Kui te unustasite vajalikud vormid enne lahkumist küsida, võite siiski hüvitisi taotleda: teise liikmes-riigi asutus hangib siis vajalikud vormid otse teie riigi pädevalt ametiasutuselt. See-tõttu võib teie taotluse lahendamine võtta veidi rohkem aega.

7.2. Kui asju tuleb ajada mitmes liikmesriigis

Mitme liikmesriigi sotsiaalkindlustussüsteemiga seotud küsimuste korral (nt lähe-tatud töötajad, piirialade töötajad) võib juhtuda, et te ei suuda oma taotlust konk-reetse liikmesriigi riigiasutusele, asutusele või kohtule ettenähtud tähtaja jooksul esitada. Selle tagajärjel võite kas osaliselt või täielikult kaotada oma õiguse saada seda hüvitist kõnealuse riigi seaduste kohaselt. Selliste ebameeldivate tagajärgede vältimiseks nähakse koordineerimissätetega ette, et teie taotlus loetakse vastuvõe-tavaks siis, kui te esitate selle sama tähtaja jooksul muu liikmesriigi (näiteks selle, kus te viibite või elate) asjaomasele riigiasutusele, asutusele või kohtule. Teie taot-lus edastatakse seejärel viivitamata pädevale riigile.

Porditavad dokumendid

SOTSIAALKINDLUS- TUSHÜVITISED	PORDITAV DOKUMENT	DOKU- MENDI NUMBER	ENDINE E-VORM
KOHALDATAVAD ÕIGUSAKTID	Tõend selle valdaja suhtes kohaldatava sotsiaalkindlustusalase õigusakti kohta	A1	E101 E103
HAIGUSHÜVITISED	Arvelevõtmine ravikindlustuse tõendamiseks	S1	E106 E109 E120 E121
	Plaanilise ravi saamise õigus	S2	E112
	Endise piiriülese töötaja ravi saamise õigus endises kutsealase tegevuse riigis	S3	–
	Õigus saada ravi, kui on olemas kindlustus tööõnnetuste ja kutsehaiguste vastu	DA1	E123
PENSIONID	Kokkuvõtte otsustest, mida isiku pensioniõiguste kohta on teinud nende liikmesriikide asutused, kus see isik on pensioniõigusi kogunud	P1	E205 E207 E211
TÖÖTUSHÜVITISED	Töötushüvitise määramisel arvesse võetavad perioodid	U1	E301
	Töötushüvitiste saamise õiguse säilitamine	U2	E303
	Asjaolud, mis võivad mõjutada töötushüvitiste saamise õigust	U3	–

Kui te olete olnud töövõtja või ettevõtja mitmes liikmesriigis, võib teil olla keeruline aru saada, millisele riigile peate esitama oma invaliidsus- või vanaduspensioni taotluse. Põhimõtteliselt võite pöörduda selle liikmesriigi asutuse poole, kus te elate, juhul kui te olete kindlustatud selles riigis. Elukohariigi asutus edastab taotluse

pädevale asutusele ja taotluse esialgse esitamise kuupäev loetakse pädevale asutusele esitamise kuupäevaks. Selline lahendus on teie huvides, sest üldiselt on elukohariigis taotluse esitamine kõige lihtsam ja mugavam.

Juhul kui te ei olnud kindlustatud elukohariigis, saate invaliidsushüvitise taotluse esitada ka riigis, kus invaliidsus tekkis. Samuti võite vanaduspensioni taotluse esitada selle riigi asutusele, kus te olite viimati kindlustatud.

OLULINE TEADA

Eespool kirjeldatud dokumentide ja menetluste eesmärk on lihtsustada liikmesriikide sotsiaalkindlustusametite vahelisi piiriüleseid toiminguid. Need võimaldavad teil saada hüvitisi mõistliku aja jooksul ning kinni pidada taotluse esitamise tähtaegadest.

Pange siiski tähele, et tähtajad ja muud hüvitise saamiseks vajalikud formaalsused sõltuvad siseriiklikest õigusaktidest ja on seega riigiti erinevad.

Pädev asutus võib nõuda teilt teie õiguste ja kohustuste üle otsustamiseks vajaliku teabe, dokumentide ja tõendite esitamist. Seepärast pöörduge julgesti ja varakult vastavate asutuste poole, et saada täpselt teada, mida teil tuleb teha.

7.3. Võõras riik, võõras keel: see ei pea tingimata olema probleem!

Välisriigis töötades, elades või viibides võib probleemiks osutuda võõrkeel, eriti sotsiaalkindlustusvaldkonna keeruline oskussõnavara. Võõrkeelte mitteoskamine võib kergesti kaasa tuua vääritimõistmise ja võib hüvitise taotlemisel, tähtaegadest kinnipidamisel ja kaebuste esitamisel takistuseks saada.

Dokumente ja taotlusi, mida te teise liikmesriigi asutustele või kohtutele esitate, ei tohi tagasi lükata seetõttu, et need ei ole esitatud selle riigi ametlikus keeles. See tähendab, et te võite oma taotlused, kirjad ja tõendid esitada oma emakeeles (kui see kuulub ELi ametlike keelte hulka), kui te peate seda vajalikuks ja asjakohaseks. Loomulikult võib seepärast teie taotluse üle otsustamine võtta rohkem aega, aga enamasti on teil sel moel end kergem selgelt väljendada ja vääritimõistmist vältida.

7.4. Liikmesriikide sotsiaalkindlustusasutused: üks kontaktpunkt iga probleemi korral

Kui teil on raske selgust saada sotsiaalkindlustust käsitlevates välismaa õigusaktides, keerulistes vormides ning tundmatutes oskussõnades, pöörduge julgesti oma töökohta, elukohta või viibimiskoha pädeva asutuse poole abi ja teabe saamiseks. Üldiselt on need asutused pädevad ja valmis teid aitama, sealhulgas ka rasketel juhtudel.

Mõnikord võib olla kasulik võtta ühendust piiriülestele sotsiaalkindlustusküsimustele spetsialiseerunud vahendava organiga.

Kui te kahtlete siseriikliku asutuse antud vastuse või teabe põhjendatuses ja selle vastavuses koordineerimissätetele, peate kõigepealt pöörduma sellesama asutuse poole, et ta oma seisukohta veel kord kaaluks. Nii tuleb toimida ka hüvitise saamise õigust käsitlevate ametlike otsuste puhul. Ent ärge unustage ametlike kaebuste esitamise tähtaegu.

OLULINE TEADA

Kõigis liikmesriikides sotsiaalkindlustuse valdkonna koordineerimisega tegelevate asutuste aadressid leiate aadressilt <http://ec.europa.eu/social-security-directory>.

7.5. ELi eeskirjad on ülimuslikud

ELi sotsiaalkindlustusvaldkonda koordineerivad sätted on liidu tunnustatumaid sätteid. Määrustena on neil seaduse jõud ja nad on kõigis liikmesriikides vahetult kohaldatavad. See tähendab, et need on kõigile kohustuslikud ning siseriiklikud ameti- ja riigiasutused, sotsiaalkindlustusasutused ja kohtud peavad nendest kinni pidama.

Vastuolu korral siseriiklike õigusnormidega on ELi õigus ülimuslik.

NÄIDE

Mõnede liikmesriikide seaduste kohaselt on teatavate toetuste saamiseks vajalik asjaomase riigi kodakondsus. Selle tingimuse muudab kehtetuks ELi sotsiaalkindlustusvaldkonna sätete vahetu mõju kõigi neis sätetes nimetatud isikute suhtes.

Vaatamata sellele tekivad mõnikord probleemid, sest ühenduse määrust kas tõlgendatakse kitsendavalt, kohaldatakse vääralt või arvatakse, et konkreetne hüvitis jääb nende kohaldamisalast välja. Kuid ärge muretsege. Teil on õigus kõigi riigi-asutuste ja pädevate kohtute ees toetuda otse asjaomastele ELi sätetele, kui need sätted kehtivad teie suhtes.

7.6. Kohtumenetluse algatamine on teie õigus

Kohtu poole pöörduma võivad teid ajendada mitu põhjust.

- ➔ Kohalike asutuste teadmatus asjaomaste siseriiklike või ELi õigusaktide või siseriikliku või Euroopa Kohtu praktika küsimustes. Isegi asjatundjatel on peaaegu võimatu tunda nende seaduste kõiki detaile ja neid korrektselt kohaldada.
- ➔ Sätete liiga kitsas või lai tõlgendamine asjaomase asutuse poolt. Need sätted ei ole alati piisavalt selged ja rakendajal tuleb sageli neid tõlgendada.
- ➔ Lüngad õigusaktides ja ettenägematud olukorrad, mis vajavad kohtu otsust.

Sellistel või sellesarnastel juhtudel, kui te leiate, et teie kohta tehtud otsus on kas osaliselt või täielikult väär, on teil õigus esitada kaebus siseriiklikes seadustes sätestatud korras.

OLULINE TEADA

Võib juhtuda, et teie pensioni maksmine peatatakse ilma selge põhjusega. Ärge rahulduge telefoni teel antud selgitustega, isegi kui selgitusi antakse pädevast asutusest. Nõudke alati kirjalikku otsust, sest vaidlustama saate hakata ainult selle alusel.

Kohtumenetlus on igas riigis erinev. Üldjuhul peavad enne kohtu poole pöördumist olema kõik sotsiaalkindlustusametite sisesed kaebusevõimalused ammendatud. Kui jätate selle arvestamata, võite kohtule kaebuse esitamise õiguse kaotada. Sama võib juhtuda ka siis, kui viivitatakse liiga kaua pärast seda, kui olete teada saanud pädeva asutuse lõpliku otsuse teie kaebuse kohta.

Seoses küsimuse keerukusega ja võttes arvesse, et oma huvide kaitseks advokaadi poole pöördumine võib osutuda kulukaks, seda nii juhul, kui kaebus rahuldatakse, kui ka juhul, kui see rahuldamata jäetakse, soovitame teil kõigepealt võtta ühendust sellele valdkonnale spetsialiseerunud õigusnõustajaga. Need spetsialistid oskavad kõige muu hulgas öelda teile täpselt, mida tuleb teha ja millised on teie väljavaated.

7.7. Euroopa Kohus

Alates sotsiaalkindlustuse valdkonna koordineerimissätete vastuvõtmisest rohkem kui 50 aastat tagasi on Euroopa Kohus teinud nende tõlgendamise kohta enam kui 600 otsust. Enamik otsuseid on võörtöötajate ja nende pereliikmete kasuks.

See arv näitab ilmekalt kohtu olulist rolli Euroopa kodanike kaitsel. Seetõttu on Euroopa Kohtu roll äärmiselt oluline, kui tekib kahtlusi ELi sätete ulatuses, nende rakendamises üksikjuhtumite puhul ja nende tõlgendamises siseriikliku õiguse suhtes.

Seetõttu ei ole liialdus väita, et Euroopa Kohtu praktikata oleks ELi sotsiaalkindlustuse valdkonna koordineerimissätetes kehtestatud kaitse vähem tõhus, täielik ja rahuldav. Euroopa Kohus on Euroopa piires liikumise ja elamise õigust kasutavate Euroopa kodanike õiguslik eestkostja.

Arvestades Euroopa Kohtu sellist rolli, peaksite endale selgeks tegema, kuidas toimida, et kaasata Euroopa Kohus teie juhtumi lahendamisse:

- ➔ Euroopa Kohus ei lahenda otseselt üksikjuhtumeid sotsiaalkindlustuse valdkonnas. Tema otsused piirduvad vastavate ELi sätete tõlgendamisega konkreetse juhtumi valguses. See tõlgendus on aga kõigile asjaosalistele (siseriiklikud kohtud, sotsiaalkindlustusasutused ja üksikisikud) siduv ning seetõttu määrava tähtsusega teie juhtumi kohta lõpliku otsuse langetamisel.
- ➔ Seega ei saa te otse Euroopa Kohtu poole pöörduda. Kõigepealt peate pöörduma siseriikliku kohtu poole, ent ei ole vaja, et te läbiksite kõik siseriikliku õigusega ettenähtud kaebamisvõimalused.
- ➔ Siseriiklik kohus, kes teie asja lahendab, võib kahtluste korral ja kui teie puhul tehtav otsus sõltub tõlgendamisest, küsida Euroopa Kohtu arvamust konkreetse ELi sotsiaalkindlustussätte tõlgendamise kohta. Seda nimetatakse eelotsuse taotlemiseks. Eelotsust võib taotleda iga asjaomane siseriiklik kohus, isegi esimese astme kohus. Kui rohkem võimalusi siseriikliku kohtu otsuse vaidlustamiseks ei ole, peab kohus eelotsust taotlema. Seega võite alati teha ettepaneku, et kohtunik teie asjas Euroopa Kohtuga konsulteeriks.
- ➔ Lõpuks on ka võimalik, et Euroopa Kohtusse pöördub Euroopa Komisjon, kui ta leiab, et siseriiklikud õigusnormid ei ole kooskõlas ELi õigusnormidega (s.o liikmesriigi kohustuste täitmata jätmise menetlus). Selle menetluse alustamiseks ei ole vaja kõigi siseriiklike kaebusevõimaluste ammendamist ega konkreetse üksikjuhtumi olemasolu. See menetlus on aga väga aeganõudev. Euroopa Kohtu 600 otsusest on vaid mõni üksik tehtud liikmesriigi kohustuste täitmata jätmise menetluse korras. Samas on rohkem kui 90% otsustest tehtud liikmesriikide kohtute poolt eelotsuse küsimise järgselt.

Enamikul juhtudest ei ole isegi vaja konkreetse küsimusega Euroopa Kohtu poole pöörduda, kui juba olemasolev kohtupraktika on teie asja lahendamiseks piisavalt selge. Seetõttu on oluline, et advokaadid, õigusnõustajad ja siseriiklikud kohtud seda praktikat suurepäraselt tunneksid.

8. Veel küsimusi?

Selle teatmiku eesmärk on anda teile üldine pilt sellest, kuidas ELi sotsiaalkindlustusvaldkonda koordineerivad sätted kaitsevad Euroopa kodanikke, kes kasutavad oma õigust liikumisvabadusele. Teatmikus esitatud teave aitab teil jõuda selgusele, kas need sätted hõlmavad teie konkreetset juhtumit ning millised oleksid teie õigused ja kohustused.

Nagu eespool mainitud, ei ole siin siiski võimalik anda konkreetseid nõuandeid üksikjuhtumite puhuks. Teil võib ka pärast selle teatmiku lugemist olla veel küsimusi. Sellisel juhul soovitame pöörduda pädevate kohalike, piirkondlike või siseriiklike asutuste poole, sest ELi õigusaktidega üksnes koordineeritakse riiklikke sotsiaalkindlustussüsteeme, kuid teie konkreetse olukorra hindamisel on alati vaja arvesse võtta ka siseriiklike õigusnorme. Siseriiklikud asutused saavad seepärast sageli teile paremini nõu ja teavet anda, sest nad tunnevad nii ELi kui ka siseriiklike õigusnorme.

Kui te siiski ei ole saanud oma küsimustele ammendavaid vastuseid, saate kasutada järgmisi ELi teabe edastamise ja probleemide lahendamise võimalusi.

- ➔ Euroopa Komisjoni tööhõive ja sotsiaalküsimuste peadirektoraadil on veebisait, kus tutvustatakse ELi sotsiaalkindlustusvaldkonna õigusnorme (<http://ec.europa.eu/social-security-coordination/>).

Lisaks teabele õiguste kohta sotsiaalkindlustuse valdkonnas mitme liikmesriigiga seotud olukordade puhul võite sellelt veebisaidilt leida vastuseid korraldvalt esitatud küsimustele, saate tutvuda õigusaktidega ja neid selgitavate märkustega.

- ➔ Kodanike nõuandeteenistus (Citizen Signpost Service, CSS) on tasuta elektrooniline teenus, mida saavad kasutada kõigi ELi liikmesriikide ning Euroopa Majanduspiirkonna riikide (Norra, Islandi ja Liechtensteini) kodanikud (<http://ec.europa.eu/citizensrights/>). Kodanike nõuandeteenistus aitab kodanikel ühtsel turul oma õigusi ja võimalusi kasutada, andes neile individuaalset praktilist nõu konkreetsetl kodaniku olukorrast ja küsimusest lähtudes, selgitades vaba liikumist ning kodanike õigusi ELis ja Euroopa majanduspiirkonnas.

Selgitatakse ka seda, mida kodanikud peaksid tegema, et tulla toime probleemidega, mis võivad õiguste kasutamisel tekkida. Lisaks suunab nõuandeteenistus kodaniku edasi asutusse, kes saab teda järgmisena aidata.

- ➔ Europe Direct annab teavet kõikide ELiga seotud valdkondade kohta ning suunab küsijaid teiste Euroopa, liikmesriigi, piirkondliku ja kohaliku tasandi teabeallikate või nõuandeteenistuste (k.a CSS) juurde (<http://ec.europa.eu/europe-direct/>).
- ➔ Solvit on Euroopa Komisjoni ja liikmesriikide (k.a Norra, Island ja Liechtenstein) loodud võrk, mille eesmärk on lahendada riikide haldusasutuste koostöö kaudu kodanike ja ettevõtete probleeme, mis on tingitud siseturueeskirjade rikkumisest. See aitab leida kohtuväliseid (mitteametlikke) lahendusi kaebustele, mis on seotud siseturueeskirjade ebaõige kohaldamisega siseriiklike asutuste poolt.
- ➔ Juhul, kui te leiate, et konkreetse liikmesriigi õigusnormid või selle riigi asutuste halduskord ja ELi sotsiaalkindlustusvaldkonda koordineerivad sätted on omavahel vastuolus, võite kirjutada kaebuse Euroopa Komisjonile. Kui liikmesriik ei järgi ELi õigusnorme, on komisjonil endal volitused (rikkumisvastane meede), mis lubavad tal rikkumise peatada ning vajaduse korral võib ta suunata juhtumi Euroopa Kohtule.

Kasulikud lingid Internetis

Teave sotsiaalkindlustusvaldkonna koordineerimise kohta Euroopas:

<http://ec.europa.eu/social-security-coordination>

<http://ec.europa.eu/social-security-directory>

<http://ehic.europa.eu>

<http://www.tress-network.org>

Teave töötajate vaba liikumise kohta:

<http://ec.europa.eu/free-movement-of-workers/>

Teave liikmesriikide sotsiaalkindlustussüsteemide kohta:

<http://www.ec.europa.eu/missoc>

Nõuandeid probleemide lahendamiseks:

<http://ec.europa.eu/citizensrights>

<http://ec.europa.eu/europedirect>

<http://ec.europa.eu/solvit>

Euroopa Komisjon

ELi sätted sotsiaalkindlustuse valdkonnas. Teie õigused liikumisel Euroopa Liidu piires

Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus

2010 – 57 lk – 14,8 × 21 cm

ISBN 978-92-79-14195-9

doi:10.2767/81264

Käesolev teatmik on trükise „Ühenduse sätted sotsiaalkindlustuse valdkonnas“ (KE-64-04-022-ET-C, ISBN 92-79-00001-2) ajakohastatud versioon. See annab mobiilsetele eurooplastele värsket teavet, et nad oleksid teadlikud oma sotsiaalkindlustusalastest õigustest, kui nad ELi liikmesriikides reisivad. Teatmik selgitab põhjalikult ELi sotsiaalkindlustussätete koordineerimist ning isikute õigusi töötajana, turistina, üliõpilasena, töötuna või mitteaktiivse isikuna, pensionisaajana või kolmanda riigi kodanikuna.

Teatmik on trükituna kättesaadav kõikides ELi ametlikes keeltes.

KUST SAAB ELI VÄLJAANDEID?

Tasuta väljaanded:

- EU Bookshopi kaudu (<http://bookshop.europa.eu>);
- Euroopa Liidu esindustest või delegatsioonidest. Nende kontaktandmed saab veebisaidilt <http://ec.europa.eu> või saates faksi numbrile +352 2929-42758.

Tasulised väljaanded:

- EU Bookshopi kaudu (<http://bookshop.europa.eu>).

Tasulised tellimused (nt Euroopa Liidu Teataja aastatellimused ja Euroopa Liidu Kohtu kohtulahendite kogumikud):

- Euroopa Liidu Väljaannete Talituse edasimüüjate kaudu (http://publications.europa.eu/others/agents/index_et.htm).

2010
vaesuse ja
sotsiaalse tõrjutuse
vastu võitlemise
Euroopa aasta

www.2010againstopoverty.eu

Kas olete huvitatud tööhõive, sotsiaalküsimuste ja võrdsete võimaluste peadirektoraadi **väljaannetest**?

Kui olete, siis saate neid alla laadida või end tasuta tellijaks registreerida aadressil
<http://ec.europa.eu/social/publications>

Samuti võite end registreerida tellijaks Euroopa Komisjoni tasuta väljaandele
 Sotsiaalse Euroopa E-uudiskiri aadressil
<http://ec.europa.eu/social/e-newsletter>

<http://ec.europa.eu/social>

www.facebook.com/socialeurope

■ Väljaannete talitus

ISBN 978-92-79-14195-9

9 789279 141959